

**NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGI
JOGOK ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOSA**
H-1051 Budapest, Nádor u. 22.
www.kisebbsegiombudsman.hu

---

*iktatószám: NEK-356/2011.
NEK-425/2011.
NEK-476/2011.*

**A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése
a 2011 márciusában történt gyöngyöspatai események és a hasonló
jelenségek veszélyeiről**

Budapest, 2011. április 19.

A vizsgálati jelentést összeállították:

dr. Fórika László

Dr. Kántás Péter

dr. Magicz András

Dr Szajbély Katalin

Dr. Tóth Judit Mária

dr. Török Tamás

dr. Varjú Gabriella

1. A vizsgálat célja, megindításának körülményei

A gyöngyöspatai eseményekről először a sajtóból értesültem. Az elmúlt években mindig kiemelt figyelemmel kísértem az ilyen jellegű eseményeket. A hasonló ügyek kapcsán következetes állásponatom, hogy a szándékos politikai provokációkra nem szabad reagálni, hiszen ezzel csak „népszerűsíteném” az adott eseményt, tovább növelve az egyébként sem kismértékű sajtóérdeklődést, amely e provokációknak az egyik legfontosabb célja. Ezekben az esetekben is elindítom azonban a vizsgálatot, de inkább a háttér munkára helyezve a hangsúlyt: megkeresem az érintett szerveket, legfőbb céloom azonban a probléma hosszabb távú megoldása, a hasonló jelenségek megelőzése érdekében javaslatok kidolgozása.

A gyöngyöspatai eseményekkel összefüggésben konkrét panaszok is érkeztek hozzám, a helyi cigány kisebbségi önkormányzat elnöke is megkeresett.

Mindezekre figyelemmel – az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény (Obtv.) 16 § (2) bekezdése alapján – vizsgálatot indítottam a Gyöngyöspatán az elmúlt hetekben történt események ügyében.

Az Obtv. rendelkezései szerint az országgyűlési biztos csak a hatóságok, illetve a közszolgáltatást végző szervek eljárását, az ennek során hozott határozatait, intézkedéseit és mulasztásait vizsgálhatja. Előljáróban is fontos leszögezmem, hogy csak közvetve vizsgálhattam és értékelhettem az ügyben érintett különféle magánszemélyek és szervezetek, így a Szébb Jövőért Polgárőr Egyesület (továbbiakban: SZJPE), a Betyársereg, a Csendőrség, a Véderő tagjainak magatartását, tevékenységét.

Az ombudsmani eljárás elsődleges célja tehát annak megállapítása volt, hogy az állami szervek, hatóságok megfelelően jártak-e el a gyöngyöspatai események kapcsán, és mindent megtettek-e a helyi roma lakosság békés életkörülményeinek biztosítása és emberi méltóságuk védelme érdekében. Valójában az ilyen jellegű események megelőzése érdekében azt is fontos tisztázni, hogy a jogszabályok, az esetleges joghézagok, vagy a jogalkalmazás hiányosságai miként segítik elő az ilyen jellegű akciók megszervezését. Át kell gondolni azt is: az állami, helyi szerveknek mit kell tenniük annak érdekében, hogy ezek az események ne ismétlődhessenek meg. A konkrét ügy vizsgálata mellett tehát általánosabb érvényű megállapításokat is megfogalmazok.

E célkitűzés jegyében nem csak a sajtónyilvánosságot kapott „járőrözésekkel”, hanem más, a roma közösséget érintő jelenségekkel – a cigány tanulók iskolai elkülönítésével és a lakhatási szegregációt erősítő változtatási tilalommal – is foglalkoztam, amelyek összefüggést mutathatnak a kialakult helyzettel.

2. A vizsgálat módszerei

A vizsgálat keretében áttekintettem az üggyel kapcsolatos sajtóhíradásokat. Még a helyszíni vizsgálatot megelőzően személyesen egyeztettem a helyi cigány kisebbségi önkormányzat elnökével.

Ezt követően a munkatársaim három napon keresztül – 2011. március 29. és 31. között – a helyszínen, illetve az érintett rendőrkapitányságokon tájékoztak.

Ennek keretében munkatársaim:

- felkeresték az Hegyalja, Bem, Sövény, Bajcsy-Zsilinszky utcák cigány és nem cigány származású lakóit, (közel 100 fő), akikkel beszélgettek az eseményekről, azok háttéréről és következményeiről;
- meghallgattak ugyanezzel kapcsolatban a település más részein élő lakosokat is;
- felkeresték Gyöngyöspata Község Önkormányzatát, ahol egyeztettek a polgármesterrel, az alpolgármesterrel, valamint a képviselő-testület néhány tagjával;
- helyszíni vizsgálatot folytattak a Nekcsei Demeter Általános Iskolában;
- egyeztettek a régóta működő gyöngyöspatai polgárőrség vezetőjével; megkíséreltek továbbá találkozni az SZJPE gyöngyöspatai szervezetének elnökével, azt a tájékoztatást kapták azonban, hogy a szervezetnek nincs helyi vezetője;
- felkeresték a Készenléti Rendőrség parancsnokát, valamint egyik helyettesét, továbbá meghallgattak a helyszínen különböző időpontokban szolgálatot teljesítő rendőrszázadosokat is;
- meghallgatták a heves megyei rendőrfőkapitány, valamint a rendészeti igazgató álláspontját;
- sajtó- és médiafigyelést is végeztek;
- tanulmányozták a vizsgált szervek, hatóságok által átadott dokumentumokat, iratokat.

3. A Gyöngyöspatán tapasztalt jelenségek társadalmi háttere, a helyi viszonyok rövid bemutatása

A gyöngyöspatai események nem választhatók el az elmúlt húsz év társadalmi, gazdasági eseményeitől. Köztudomású, hogy a rendszerváltást követően tömegesen veszítették el munkájukat különösen a képzetlen, többnyire az ország hátrányos helyzetű területein élők, köztük jelentős számban roma emberek. A rendszerváltást követő két évtized nem hozott számottevő javulást e személyek foglalkoztatási, oktatási, lakhatási, egészségügyi és szociális körülményeiben. Felnőtt azóta egy olyan generáció, akik számára a teljes nyomor és kilátástalanság a „természetes létállapot”.

Számos településen tapasztalható, hogy **az állam, a helyi szervek** a gazdasági nehézségek, az eszköztelenség és az ötletek hiánya miatt **magára hagyják a** településeken gyakran elkülönülten élő, halmozottan hátrányos helyzetű, **mélyszegénységben élő embereket**. E kérdéskörrel szövegező a közvéleményben jellemzően megjelenik az a nézet, hogy „aki nem dolgozik, az maga tehet arról”. E megközelítés figyelmen kívül hagyja azt a társadalmi-gazdasági jelenséget, hogy Magyarországon a munkaerő-piaci kínálat és kereslet minőségi szempontból már a rendszerváltás óta nincs egyensúlyban egymással. A kilencvenes évektől kezdve az alacsony képzettséget igénylő munka iránti igény jelentősen szűkült, ugyanakkor a lakosságon belül a kizárólag ilyen munkára képesek aránya alig csökkent. Emiatt tovább növekedett azoknak a munkaképes korúaknak a száma, akik szinte kizárólag csak segélyekből kénytelenek élni. Nem jelentenek valódi megoldást erre a problémára a különféle közfoglalkoztatási programok sem. Sőt, a közfoglalkoztatási rendszer ez év januárjától történő változtatása tovább csökkenti a legtöbb érintett közfoglalkoztatásból származó jövedelmét, így a családok biztonságérzetét. Ez a fajta reménytelenség, a jelenbeli lehetőségek szűkössége és a jövőkép hiánya a szegregáltan, elszegényedett lakókörnyezetben élő emberek körében elkeseredettséghez, tehetetlenségérzéshez és devianciához is vezet.

Álláspontom szerint, a helyi és az országos politikának évek óta nincs megfelelő válasza a gazdasági válság következtében felerősödött társadalmi problémákra, a növekvő munkanélküliségre, a súlyosbodó társadalmi egyenlőtlenségre. A politikai szereplők egy része – a közgondolkozást teljesen meghatározva – a kialakult problémákért a szegényeket, ezen belül is elsődlegesen a cigány lakosságot teszi felelőssé. **A szegénység elleni szakszerű, rendszerszerű fellépés helyett a szegények elleni küzdelem jellemzi a közbeszédet és a mindennapokat.** A döntéshozók nem lépnek fel kellő határozottsággal a kialakult szegényellenes megnyilvánulásokkal szemben.

A fenti szociológiai megállapítások éppúgy érvényesek Gyöngyöspatára, mint sok más településre Magyarországon. Felmerül azonban a kérdés: **Mi történt Gyöngyöspatán? Mik lehettek azok az okok, amelyek éppen e települést tették a szélsőséges propaganda-esemény helyszínévé?**

A helyszíni vizsgálat során lett nyilvánvaló néhány, a település életében legendává vált esemény, amelyek egyes többségi lakosok értelmezésében felfokozott érzelmi-indulati többletet adtak az egyébként sajnálatos módon előforduló szokványos, túréshatáron belül maradó súrlódásoknak, ellentéteknek. A vizsgálat során ezekről a „történetekről” általában másodkézből, nem az érintettek elmondása alapján tájékozódhattam. Előfordulhat ezért, hogy az egyes történetek leírása ellentmondásosnak tűnik, éppen ez jelzi azonban a településen kialakult hangulatot, a kölcsönös bizalmatlanság és félelem légkörét.

Ilyen típusú „legendákként” ismertem meg számos oldalról és megközelítésből a következőket:

A probléma évekkel ezelőtt kezdődött, amikor a községben és környékén lévő gyümölcsösöket, kerteket „bizonyos emberek” el kezdték tönkretenni. Ez ekkor főleg az előregedő népességű Bajcsy-Zsilinszky utcát és a településen kívüli mezőgazdasági területeket érintette. A Kecské-kő hegyen lévő pincék lepusztulását mindenki említette. A többségi lakók véleménye szerint cigány származásúak voltak az elkövetők, míg a cigány lakosok azt mondták, hogy nagyrészt a nem cigány vállalkozók hordták el onnan az anyagokat.

Többször is említették a roma fiatalok elfogadhatatlan viselkedését. Munkatársaim hallottak olyat, hogy a fiatalok a templomkertben gyülekeznek délutánonként és rossz viselkedésükkel félelmet keltenek az idős asszonyokban, turistákban. Az iskola igazgatója, aki a helyi fiatalok életét vélhetően jól ismeri, nem tudott ilyesmiről, csak egy régebbi, templomkerti verekedésre utalt.

A fentiekhez hasonló történet, hogy állítólag a cigány gyerekek az iskolában csak pénz ellenében engedték be társaikat a mosdóba. Az igazgató elmondta, hogy ez egy 8-10 éves történet, ilyen mostanában már nem fordul elő.

Az iskolához kapcsolódik azonban egy frissebb esemény is, amelyet szintén többen (romák és nem romák egyaránt) elmeséltek. Az egyik országgyűlési párt helyi szervezetének elnöke (aki többek szerint az SZJPE helyi szervezője is) kisfiát 2010. december 6-án durván bántalmazták az iskolában. A helyiek és az igazgató elmondása szerint ezt cigány gyermekek tették. Az egyik cigány kisfiú édesanyja másnap felkereste az iskolát és a családot, bocsánatukat kérve. A bántalmazott gyermeket kivették az iskolából. Egyesek véleménye szerint ez a sajnálatos eset az „egyenruhások” márciusi bevonulása egyik közvetlen előzményének is tekinthető.

Egy további konkrét konfliktus akkor pattant ki, amikor egy idős, nem cigány származású lakos öngyilkos lett a Bajcsy-Zsilinszky utcai otthonában. Ennek okáról különböző véleményeket hallottunk. A többségi lakosság körében elterjedt vélemény szerint azért vetett véget életének, mert a Vöröskereszt a szomszédjában vásárolt volna lakást egy árvízkárosult roma családnak. Azt is mondták a településen, hogy a halála előtt utoljára végigjárta a szomszédokat és elmondta, ő már ezt nem bírja tovább, „mindenét elviszik a cigányok”, így inkább öngyilkos lesz. A romák ezzel szemben azt mondták, hogy az idős úr betegség és családi problémák miatt lett öngyilkos. Ezt erősítette meg a Heves megyei rendőrfőkapitány is az elhunyt hozzátartozóitól származó információkra hivatkozva. E történet vélhetően jelentős szerepet játszott az események alakulásában: egy helyi önkormányzati képviselő elmondta, hogy tudomása szerint az egyik szomszéd értesített egy országgyűlési képviselőt a történetéről, majd ezt követően jelentek meg a SZJPE tagjai a településen.

Gyöngyöspata közbiztonsági helyzetéről a helyi, „régii” polgárőrség vezetője azt mondta, hogy a bűncselekmények száma és súlya nem kirívó, gondot inkább a fiatalok csoportjainak utcai viselkedése jelent, ezzel összefüggésben is elsődlegesen jó időben szokott több probléma lenni. Hasonló tapasztalatokról számolt be a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság vezetője is. Minden meghallgatott helyi vezetőnek is az volt a véleménye, hogy a helyi roma közösség többsége semmiféle bűncselekményt nem követett el. Az iskolaigazgató becslése szerint legfeljebb 3-5 családból kerülnek ki a vélelmezett bűnelkövetők. Többen kifogásolták azonban a nem roma lakosok részéről, hogy ha indultak is eljárások vagyon elleni szabálysértések, illetve kisebb súlyú bűncselekmények miatt, ezek nem vezettek eredményre.

A helyszíni vizsgálat során összességében – egyes sajtóhírekkel ellentétben – az a kép rajzolódott ki, hogy mielőtt az „egyenruhások” a településre érkeztek volna nem volt jelentősebb feszültség a település roma és nem roma lakosai között. Az a sajtóban sokat hangoztatott érv tehát, mely szerint a cigány lakosok által teremtett elviselhetetlen „terror” tette szükségessé a SZJPE fellépését a településen, nem igazolódott. Annak ellenére így van ez, hogy a fentiekben bemutatott események és legendák jó alapot szolgáltattak egy ilyen érzet kialakítására és az ehhez kapcsolódó hírek elterjesztéséhez. Fontos azonban jelezni, hogy éppen az „egyenruhások bevonulását” követően erősödött fel és éleződött ki az ellentét a szegregáltan élő romák és a nem roma lakosok között.

A márciusi eseményeket meglehetősen különbözően értékelte a roma és a nem roma lakosok többsége. A nem roma lakosok egy része biztonságérzete növekedéséről számolt be az „egyenruhások” jelenléte következtében, sőt, több mint ezer ember petícióban kérte, hogy az SZJPE a településen maradjon.

Ugyanebben az időszakban ezzel szemben **a romák rendkívüli félelemről, szorongásról és az üldöztetés érzéséről számoltak be.** Többen elmondták és az iskolaigazgató is jelezte, hogy a március 6-i felvonulás környékén voltak olyan napok, amikor a roma szülők nem merték a gyermekeiket elengedni az iskolába. Ennek oka lehetett az is, hogy elterjedt a hír, mely szerint az egyenruhások bemehettek az iskolába, sőt, egyes tanárok a „gárdistákkal” fenyegették a rosszul viselkedő gyermekeket. A szülők elmondták: „abban az időszakban, amikor a fekete egyenruhások a településen járőröztek, több gyermek is bepisilt”. Nem tudtak aludni a félelemtől, sokan azóta is felriadnak, nyugtalanul alszanak. Rettegtek az utcán járni, megalázva, megfélemlítve érezték magukat, még a házukban is féltek, amikor a közeli úton, az ablakuk alatt masíroztak a különféle „egyenruhás” szervezetek tagjai. Többen panaszkodtak, hogy az „egyenruhások” megalázó, sértő szavakkal illették őket, illetve fenyegető

mozdulatokat tettek feléjük. Azt is sérelmezték, hogy a boltban is követték őket a „gárdisták”, erre azonban a helyi boltban dolgozó eladók nem így emlékeztek.

Növelte a feszültséget az is, hogy az „egyenruhások” ellátásáról, elszállásolásáról helyi magánszemélyek gondoskodtak, sőt, egyes híresztelések szerint pénzt is adtak nekik szolgálataik fejében.

Jól tükrözi a település „kettészakadását” és a lakosok közötti kölcsönös bizalmatlanságot a következő eset. A romák közül többen egybehangzóan állították, hogy az egyenruhások március 6-i felvonulása során a cigányok által lakott településrészen valaki lekapcsolta a közvilágítást, a romák ettől megijedtek, attól féltek, hogy támadás készül ellenük. Ezzel szemben a felvonulásról hazatérő többségi lakosok egy része azt gondolta, a rendezvényen való részvételük „szankciójaként” kapcsolták le a villanyt. A helyi önkormányzat képviselő-testületének feltételezése szerint az áramkimaradás oka az volt, hogy a készenléti rendőrség busza az áramszolgáltató által telepített központi transzformátorállomás mellett parkolt, és a rádiókommunikáció során az elektromos jelek megzavarták a berendezést. A rendőrség képviselője szerint ez a magyarázat nem reális.

Az „egyenruhások” nemcsak az újonnan létrehozott helyi szervezetüket hagyták maguk után, hanem félelem, szorongás, harag és feszültség maradt a nyomukban, amely külső segítség nélkül szinte feloldhatatlan. Ezt jelzi az a Gyöngyöspata Képviselő-testülete által kiadott közlemény¹ is, amely a feszültségek, konfliktusok konkrét, szakszerű kezelésére tett javaslatok nélkül követel nyugalmat és békét Gyöngyöspatán.

A gyöngyöspatai „megszállás” bármikor megismétlődhet, hiszen az országban számtalan olyan település van, ahonnan lényegében kivonult az állam. Ezt a helyzetet a jövőben is bármikor kihasználhatja a népszerűségének növelése érdekében egy olyan politikai párt, amely retorikájában erőteljesen épít a jó és rossz moralizáló, leegyszerűsítő elválasztására, az érdemtelenység, az önhiba népszerű, megbélyegző megközelítésére, a bűnözés és a cigányság fogalmainak összemosására, a kollektív felelősség elvére. A gyöngyöspatai események és körülmények alapján felmerül annak a gyanúja, hogy voltaképpen egy politikai manipuláció tanúivá, illetve elszenvedőivé váltak a helyi lakosok.

Nem kerülhető meg a kérdés: vajon nem arról van-e szó, hogy egy párt a helyi cigány lakosságot érintő problémákra, ezekhez kapcsolódó legendákra, történekre hivatkozva a jelenlegi választott helyi hatalmat megkettőzve, illetve leváltva saját hatalmának kiterjesztésével az irányítást akarja átvenni a településen? Erre utal többek között az is, hogy roma és nem roma lakosok szerint az „egyenruhások” bevonulása, annak megszervezése az egyik országgyűlési párt helyi elnökének tevékenységéhez kötődik. Ezt a feltevést erősíti továbbá a március 6-i rendezvény erős külső szervezettsége, a helyiek szerint a közel 2000 résztvevő közül csak néhány százan voltak helyi lakosok. A Heves Megyei Kormányhivatal vezetője, Horváth László is azt nyilatkozta²: felháborítónak tartja, hogy egy párt politikai célokra használja fel egy idős ember tragédiáját. A polgármester is úgy nyilatkozott³: megítélése szerint apróbb lopások valóban vannak a településen, de a mostani félelemkeltés mögött politikai manipulációs szándék is állhat, azt mondta, így akarják őt lemondásra bírni.

¹ Az utolsó szó jogán Gyöngyöspata Képviselőtestülete részéről Gyöngyöspata, 2011. március 25.

² <http://www.youtube.com/watch?v=0TD90LWtAIg&feature=related>

³ <http://www.youtube.com/watch?v=0TD90LWtAIg&feature=related>

Megítélésem szerint Gyöngyöspatán továbbra sem rendeződött a helyzet, a fennmaradó feszültségek, félelmek, konfliktusok kezelésére, a „szétszakadt” település békéjének, nyugalmanak visszaállítására szakszerű, külső segítségre van szükség. Nem könnyíti meg a helyzet rendezését az sem, hogy a településen továbbra is jelen van az SZJPE, amely helyi tagokkal tette állandóvá a községben való működését. A roma lakosok félelmeinek fenntartásához hozzájárul az is, hogy más településeken is megjelentek a „cigányterror” elleni fellépést hirdető egyenruhás, nem állami „rendfenntartók”.

A gyöngyöspatai események arra is figyelmeztetnek: különösen fontos, hogy **az állam és a helyi szervek mindent megtegyenek annak érdekében, hogy a jövőben egyetlen településen se lehessen arra hivatkozva párhuzamos bűnüldöző hatalmi/igazgatási struktúrát kialakítani, hogy az erre hivatott szervek nem látják el kellő hatékonysággal a feladatukat.**

4. A rendőrség eljárása

4.1. A gyöngyöspatai események országos és helyi előzményei

A gyöngyöspatai történések az SZJPE – és a kapcsolódó más szervezetek – több mint két héten át tartó jelenléte miatt tekinthető egyedinek. Az a folyamat már évekkel ezelőtt, a Magyar Gárda megalakulásával megkezdődött, hogy egyes, romák által lakott településeken külső erők jelennek meg a „rendcsinálás” szándékával. E jelenség eszkalálódását csak a végrehajtó hatalom határozott intézkedéseivel lehetne megállítani.

Azok közé tartozom, akik az elsők között szólaltak fel a 2007-ben szerveződött Magyar Gárda kifejezetten cigányellenes rendezvénysorozata ellen. Minden rendelkezésemre álló eszközzel azt próbáltam elérni, hogy a politikai döntéshozók szabjanak gátat a gárdista felvonulásoknak, mert azok átléptek egy lélektani határt: a megfélemlítés olyan eszközeihez nyúltak, amelyekkel szemben nincs helye kompromisszumoknak, hanem határozott és elutasító fellépésre van szükség.

A Magyar Gárda Hagyományőrző és Kulturális Egyesületet a Fővárosi Ítéltábla az egyesülési jogról szóló törvény rendelkezései alapján feloszlatta, és ezt az ítéletet a Legfelsőbb Bíróság is hatályban tartotta 2009. december 15-én hozott felülvizsgálati döntésével.

A szélsőséges romaellenes indulatok, a településeken belüli etnikai feszültségek keltésében érdekelt személyek – egy parlamenti párt aktív, de legalábbis elvi támogatásával – azonban nem hagytak fel az ilyen jellegű szerveződéssel. A Magyar Gárda feloszlata után számos olyan szervezet alakult, amelyek a volt tagokat kívánták összefogni, és keretet adtak ahhoz, hogy a külsőségeket (például formaruha, köszönés, kapitányságokból álló szervezet) változatlan formában vagy némi módosítással átvéve folytathassák a tevékenységüket. Ezek közé sorolható az Új Magyar Gárda Mozgalom, a Magyar Nemzeti Gárda és az Őrző Magyar Gárda. A „gárdista szellemiséget” olyan csoportosulások – például Hun-Kör, Wass Albert Szövetség, vitéz Sebő Ödön Század, Bujdosó Bandérium – is felvállalták, amelyek formálisan nem tekintik magukat utódszervezetnek, azonban tagjai az együttműködés kereteit biztosító Gárda Szövetségnek. Ezek a csoportosulások ismereteim szerint nem bejegyzett társadalmi szervezetek, ami összefügghet azzal, hogy radikális, és esetenként rendkívül szélsőséges, az egyesülési jog keretei között nem gyakorolható ideológiai nézeteket vallanak.

A hatályos jogi környezet ugyanakkor lehetőséget kínál arra is, hogy a volt gárdisták a bíróság által nyilvántartásba vehető társadalmi szervezeteket hozhassanak létre.

Az SZJPE az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény, valamint a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény alapján a Békés Megyei Bíróság Pk.60.010/2010/4/I. számú – 2010. év április hónap 14. napján jogerőre emelkedett végzésével – vette nyilvántartásba

Az SZJPE alapítója 11 volt gárdista, elnöke az Új Magyar Gárda Békés megyei kapitánya. Az elnököt – a gárdista tevékenység folytatása miatt – a Szarvasi Városi Bíróság 2011. április 12-én hozott, nem jogerős ítéletével bűnösnek találta egyesülési joggal visszaélés vétségének elkövetésében, ezért egy évi időtartamra próbára bocsátotta, továbbá az eljárás során felmerült bűnügyi költség viselésére kötelezte.⁴

Az SZJPE céljai és tevékenységi köre hasonlóságot mutat a Magyar Gárdával, így a bűnmegelőzési és áldozatvédelmi feladatok mellett beletartozik például a környezetvédelem és a kulturális örökség megőrzése is. A szervezet tagjainak formaruhája is erősen emlékeztet a Magyar Gárda külsőségeire, így fehér ingből, fekete mellényből, bakancsból és árpádsávós címerrel ellátott felsőruházatból áll.

Az SZJPE nem tagja az Országos Polgárőr Szövetségnek, mert az elutasította az együttműködést, és közleményben határolódott el tőlük. A felvétel iránti kérés elutasításában szerepe volt annak, hogy a legnagyobb polgárőr szervezet politikai párthoz köthetőnek tartotta a tevékenységüket. Az SZJPE ugyanakkor azt a látszatot igyekszik kelteni, hogy politikai szempontból semleges, nem kötődik egyetlen párthoz sem. A szervezet ugyanakkor felvonul egy párt gyűléseinek helyszínén, ezzel is támogatva az adott rendezvények céljait.

Ez szükségessé teszi annak ügyészégi vizsgálatát, hogy a SZJPE ténylegesen eleget tesz-e a közhasznúság azon törvényi előfeltételének, mely szerint közvetlen pártpolitikai tevékenységet nem folytathat, szervezetének pártoktól függetlennek kell lennie.

A szervezet formálisan polgárőr tevékenységet folytat, valójában azonban az a célja, hogy a romák által lakott településeken jelenjen meg, és a média érdeklődését kihasználva népszerűsítse nézeteit. Gyöngyöspata ennek csak egyik állomása volt, azóta a tagok Hajdúhadházon „járőröznek” nagy létszámmal.

A vizsgálat egyik alapkérdése volt, hogy miért éppen Gyöngyöspatán fajultak el ennyire az események? Amint arról már a jelentés bevezető részében is szóltam, ennek számos és összetett oka van.

A rendőri vezetők szerint semmiképp sem ad magyarázatot az eseményekre a település bűnözési helyzete. Nem helytálló tehát az a sajtóban és egyes politikusi kommentárokból megjelenő állítás, hogy a falu legfőbb problémája a „cigánybűnözés”, a nem romákat nap mint nap félelemben tartó „cigányterror”.

---

⁴ A bíróság megállapítása szerint az Új Magyar Gárda Mozgalom azonos a betiltott Magyar Gárda Hagyományőrző és Kulturális Egyesülettel, miután a külsőségek és döntő többségében a két szervezet tagsága is azonos, valamint mindkét szervezet a romák által elkövetett bűncselekményekre irányította rá figyelmet.

Gyöngyöspatán 2010-ben összesen 49 regisztrált bűncselekmény történt, 2011 első két hónapjában – tehát a járőrözés megkezdése előtt – pedig 5. Ez utóbbiak között kiemelt, súlyos bűncselekmény nem volt, három kisebb értékű, vagyon elleni bűncselekmény, egy rongálás és egy rágalmaszás történt. A főkapitány elmondása szerint kutattak a látens, a rendőrség által nem ismert bűncselekmények után is, ám a lakosok csak elenyésző számban említettek ilyen eseteket. A községben tehát semmiképp sem volt rosszabb a bűnözési helyzet, mint a hasonló adottsággal rendelkező településeken. Gyöngyöspatán két körzeti megbízott teljesíthetett volna szolgálatot, de az egyik helyet huzamosabb ideig nem tudták betölteni. A szolgálati kutyával is rendelkező körzeti megbízott a lakosság megítélése szerint egyedül is jól végezte a feladatait.

Ennek ellenére Gyöngyöspatán – ahogy számos más településen is – sokan úgy érzik, hogy „az állam nem véd meg a bűnözéstől”. A kriminológia régóta ismeri azt a jelenséget, hogy a szubjektív közbiztonság és a valós bűnügyi statisztika még köszönőviszonyban sincsenek egymással. A romló szociális helyzet, illetve a bűncselekménynek nem minősülő „rendsértések” számának növekedése éppen úgy képes erőteljesen negatív hatást gyakorolni az emberek biztonságérzetére, mint a bűnözés.

A számunkra átadott rendőri jelentésekből az tűnik ki, hogy – amint azt a későbbiekben részletesebben is elemzem – a „polgárőrök” jelenléte vezetett a szabálysértési feljelentések nagyobb számához, ami éppen a külső, „rendteremtő” szervezet konfrontatív szerepét – ide értve a két másik szélsőséges szervezet tagjainak odavonzását is – bizonyítja.

4.2. A gyöngyöspatai események áttekintése

A gyöngyöspatai történések a közrend fenntartása szempontjából két különálló szakaszra bonthatóak, amelyek alapvetően más jogi megítélést igényelnek:

- 1) Az SZJPE 2011. március 1-je és március 15-e közötti, előre bejelentett és a rendőrség által tudomásul vett napi rendszerességű járőrözése.
- 2) A 2011. március 6-án tartott, a „cigányterror” ellen meghirdetett pártrendezvény, amelyen mintegy 1500-2000 fő, részben helyi lakos, részben pedig az ország különböző településeiről érkezett szimpatizáns vett részt.

A járőrözéssel kapcsolatos megállapítások

A vizsgálat során beszerzett információk egy része a felkeresett rendőrségi vezetők nyilatkozataiból, illetve az átadott iratokból származik. Elsőként ezeket ismertetem:

A „járőrözések” azt követően kezdődtek meg, hogy 2011. február 28-án megjelent a Gyöngyösi Rendőrkapitányságon a már említett párt gyöngyöspatai szervezetének elnöke, aki előadta, hogy a faluban tapasztalható rossz közbiztonsági helyzet okán felvette a kapcsolatot az SZJPE vezetőivel.

A rákövetkező napon a rendőrség egyeztetést tartott az SZJPE helyszínen tartózkodó egységének vezetőjével. Ekkor tisztázta, hogy a szervezet a bíróság által törvényesen nyilvántartásba vett egyesület, amelynek – a rendőri álláspont szerint – nem lehet megtiltani

ezt a fajta tevékenységet, még akkor sem, ha sokak számára ez a tevékenység káros, konfliktus-generáló jellegű.

Miután a SZJPE megjelent a településen, többszöri egyeztetésre került sor a rendőrség, a szervezet és a település vezetői között. A főkapitányság már az első kapcsolatfelvételnél közölte – és azt követően többször nyomatékosította – hogy az ORFK-nak az Országos Polgárőr Szervezettel van együttműködési megállapodása. A rendőrség egyértelművé tette, hogy semmilyen módon nem kívánnak „munkakapcsolatba” lépni az SZJPE tagjaival, nem támogatják a „polgárőrök” járőrözését, de nem is fogják őket akadályozni ebben, amennyiben betartják a jogszabályi előírásokat.

A Gyöngyösi Rendőrkapitányság 2011. március 1. után folyamatos jelenlétet biztosított a községben. A Heves Megyei Rendőr-főkapitányság Bevetési Alosztálya március 1-je és 4-e között, valamint 6-án teljesített szolgálatot a településen. Az ORFK Készenléti Rendőrsége március 1-jén, 6-án, 9-én, majd pedig 11-től volt jelen.

A kapott tájékoztatás alapján nem állapítható meg, hogy a megyei és a városi rendőrség állományához tartozók közül hányan voltak az egyes napokon egyidejűleg szolgálatban Gyöngyöspatán. Arra vonatkozóan sincsenek pontos információim, hogy hány igazoltatást végeztek ezen rendőri szervezet tagjai. A megküldött jelentésekből kitűnik, hogy 11 feljelentést tettek különböző szabálysértések miatt.

A Készenléti Rendőrség vezetője ugyanakkor arról tájékoztatott, hogy munkatársai minden nap 20 fővel láttak el szolgálatot nem csak a településen, hanem a Gyöngyösi Rendőrkapitányság illetékességi területén is. A főkapitány állítása szerint naponta 150-160 igazoltatást hajtottak végre, amelyek után számos intézkedést tettek és 69 eljárást kezdeményeztek szabálysértés miatt. Ezek között többségében olyan cselekmények voltak, amelyek semmilyen összefüggésben nem álltak a folyamatban lévő „járőrözéssel”. Jellemzően abból adódtak, hogy a fokozott rendőri jelenlét miatt számos közlekedési szabálytalanságot észleltek.

A „járőrözéssel” kapcsolatban a rendőri álláspont az volt, hogy „A résztvevők ruházata, cselekedetei nem tartalmazták teljes körűen azon ismérveket, melyek a Magyar Gárdára egyértelmű utalásként szolgáltak volna, sőt a polgárőr egyesület vezetői és tagjai minden rendőrségi kommunikációban kinyilvánították az eltérő funkciót. Ugyanakkor tapasztalható volt, hogy egyes szélsőséges csoportok megpróbáltak csatlakozni az egyesülethez, de azoktól fizikálisan különválva tartózkodtak a településen. A rendőrség széleskörű igazoltatási munkájával ezen személyek akár naponta többször is ellenőrzés alá kerültek.” A Készenléti Rendőrség parancsnokának álláspontja szerint ők minden esetben szükséges és arányos intézkedéseket hajtottak végre, eljárásaik jogszerűek voltak.

Zömében a „polgárőröket” igazoltatták, de gyakran előfordult – amint arra már utaltam – közlekedésrendészeti szabálysértések elkövetőinek igazoltatása is. Az „egyenruhások” részéről több típusú szabályszegés is előfordult, a közlekedéssel összefüggő szabálysértéseken túl a felvonulók „parancsnokuk” utasítására megtagadták az igazoltatást, és közbiztonságra különösen veszélyes eszköz (teleszkópos bot, ún. vipera) is volt náluk. Az intézkedéseket dokumentálták, az eljárás tényét, sajátosságait és eredményét a csoportvezetői jelentésben és külön adatlapokon is rögzítették.

2011 márciusának első három hetében az is tapasztalható volt a településen, hogy a polgárőröktől elkülönülten két szélsőséges csoport igyekezett csatlakozni a járőrözéshez, melyek tagjairól és tevékenységükről a rendőrség részletes információkkal rendelkezett.

A Véderő négy fős, régi határőrségi gyakorlóruhát és rangjelzéseket viselő paramilitáris egység. 2011. március 15-én a szolgálatot teljesítő rendőrök felszólítására az igazolást megtagadták, ezért előállították őket. Tekintettel a ruhájukon viselt, megtevesztésre alkalmas rendfokozati jelzésre, velük jogosulatlan címhasználat miatt is feljelentést tettek. Ugyanezt a négy személyt egy másik rendőri egység még aznap újból igazoltatni próbálta, de ezt ismételten megtagadták, így másodszor is előállították őket. A rendőrség a feljelentések alapján március 17-én személyenként 50.000 forint pénzbírsággal sújtotta őket.

A Betyársereg szintén négy tagjával jelent meg a településen. A rendőri vezetők szerint a csoport tagjai közül korábban többen is a rendőrség látókörébe kerültek egyes bűncselekmények elkövetésével összefüggésben. Tevékenységüket az SZJPE-től függetlenül, de velük összetéveszthetően végezték. Ők voltak azok, akik ostorral és fokossal jártak az utcákon, és magatartásukat a helyi roma lakosok kifejezetten fenyegetőnek, megfélemlítőnek érzékelték. A csoport egyik tagjával szemben egy roma lakos magánindítványára alapján büntetőeljárás indult zaklatás vétsége miatt.

A fenti két csoport tagjainál a rendőrök közbiztonságra különösen veszélyes eszközt (így például viperát) is találtak, emiatt is szabálysértési eljárások indultak velük szemben, az érintett eszközök lefoglalása mellett.

A sajtóban is gyakran szereplő „Csendőrség” nem vált el ténylegesen az SZJPE-től, ezeket a jelzéseket a „polgárőrök” által viselt formaruhákon lehetett látni.

A rendőrség adatközlése szerint 2011. március 1. és 17. között a SZJPE tagjai összesen 4 vagyron elleni szabálysértést jeleztek, ezek közül 3 alapján indult eljárás, egy bejelentés alaptalannak bizonyult. Látható tehát, hogy lényegesen több szabálysértés történt amiatt, hogy az SZJPE megjelenése egyes szélsőséges csoportok tagjait is a településre vonzotta, mint ahány feltételezett jogsértés miatt ez a szervezet a rendőrséghez fordult.

A vizsgálat során munkatársaim mintegy 100 helybeli roma lakost hallgattak meg. Az általuk elmondottak alapvetően más megvilágításba helyezik a történeteket.

Egybehangzó állítás szerint a roma közösség tagjai félelemben éltek az SZJPE jelenléte alatt. Különösen a gyermekes családok rettegtek a fizikai támadás lehetőségétől. Rendkívül megalázónak érezték azt, hogy folyamatosan „potenciális bűnözőnek” tekintették őket, rendszeresen elvonultak lakásuk előtt, és gyakran becsmérlő szavakkal illeték őket a „járőrözők”. Sokan annyira rettegtek, hogy időlegesen, néhány napra inkább elmenekültek a településről, és akár azt is vállalták, hogy kölcsönből teremtik elő az utazás és a távollét költségeit.

A romák a különböző formaruhák ellenére sem tudtak mindig különbséget tenni közöttük, hogy az SZJPE vagy más szervezet tagjai részéről érték őket atrocitások. Sokan egyszerűen azt hitték, hogy „gárdisták” érkeztek a településre, mely feltevést az is erősítette, hogy az egyik helyi lakóingatlan utca felőli frontján e szervezet zászlója volt kitűzve. Többen is határozottan kijelentették, hogy ha volt is fokozati különbség a magukat polgárőrnek, betyárnak vagy éppen a Véderő tagjának feltüntető személyek között, magatartásuk egyértelműen

romaellenes volt. Mindez elsődlegesen szóbeli erőszak formájában jelentkezett, így olyan kijelentéseket tettek, mint: „megdöglötök”, „szappant főzünk belőletek”, a „véretekkel festjük ki a falakat”. Tettegességre azonban nem került sor, ami annak is köszönhető, hogy a romák nem hagyták magukat provokálni. Többen is állítják, hogy a Betyársereg egyik tagja ostorral fenyegetőzve próbált egy fiatal roma asszonyra támadni, és csak társai közbelépésének köszönhető, hogy nem történt bántalmazás. Sokan sérelmezték azt is, hogy amikor felkeresték a helyi vegyesboltot, a polgárőrök szinte „rájuk tapadtak”, és olyan szorosán követték őket, amely már zaklató jellegű volt.

Az események érzelmileg nagyon megviselték a helyi roma közösség felnőtt tagjait, a szülők elmondása szerint sok gyermeknek pedig azóta is pszichés zavarai vannak.

A felkeresett négy utca roma lakói azt is elmondták, hogy – különösen az első héten – úgy érezték, a rendőrség magukra hagyta őket. Hiába kérték, hogy ne engedjék közel lakásaikhoz a „járőrözöket”, ezt nem akadályozták meg. A vonulások rendszeresek voltak, előfordult az is, hogy a kora reggeli órákban a polgárőrök hangos éneklésére voltak kénytelenek ébredni, ami azért is megterhelte őket, mert a félelem miatt egyébként sem tudtak éjszaka nyugodtan aludni. Sérelmezték azt is, hogy bár a személyüket és roma származásukat becsmérő kijelentések esetenként a rendőrök jelenlétében hangoztak el, ők ilyenkor úgy tettek, mintha semmit sem hallottak volna. Videofelvétel is tanúsítja, hogy a Betyársereg egyik tagja provokálóan viselkedett a romák házáinál, és a lakók kérésére is csak vonakodva távozott. A rendőrség eközben nem intézkedett, bár a helyszínen lévők szerint a közelben voltak.

Többen állították azt is, hogy a városi és a megyei rendőrök „barátkoztak” a polgárőrökkel, és ennek illusztrálásaként a média is bemutatott egy olyan helyszíni tudósítást, amelyen a két szervezet tagjai közötti kézfogás is látható. Elmondásuk szerint a helyi roma közösség akkor kezdte visszanyerni a bizalmat a rendőrség iránt, amikor megérkeztek a Készenléti Rendőrség munkatársai.

A vizsgálat során – a minél objektívebb tájékozódás érdekében – nem roma lakosokat is megkérdeztünk arról, hogyan értékelik a történeteket. Ők arról számoltak be, hogy amíg az SZJPE a településen „járőrözött” nagyobb biztonságban érezték magukat. Egyesek azt is pozitív következménynek tekintették, hogy a romák ez idő alatt nem jelentek meg a község központi részében. Voltak olyan vélemények is, hogy a romák „túlreagáltak” a polgárőrök járőrözését, hiszen aki nem követett el jogsértést, annak nem kellett tartania tőlük.

Ennek az álláspontnak azonban ellentmond, hogy a rendőrség számára nem csak a romák jelezték félelmeiket, hanem a társadalmi integrációért felelős államtitkár helyszínen tartózkodó titkárságvezetője, valamint a belügyminiszteri kabinet egyik munkatársa is. Mindketten intézkedéseket kértek a lakosság biztonsága érdekében.

Az SZJPE bejelentése szerint március hónap közepétől más településről érkezett tagjaik már nem „járőröznek” Gyöngyöspatán. A feszültség ennek ellenére nem enyhült, mert a helyi romák elmondása szerint, éjjelente továbbra is bekiabálásokkal, fényjelzésekkel zavarják nyugalmukat a közeli Kecse-kő hegyről.

Sajtóhíradások szerint a Véderő tagjai a romák által lakott utcák feletti hegyoldalban megvásároltak egy pincét a hozzá tartozó telekkel, ahol „katonai kiképzőtábor” építésébe kezdtek, és itt állítólag önvédelmi ismereteket kívánnak oktatni.

A gyöngyöspatai pártrendezvény

A vizsgált események sorában kiemelt jelentősége van a 2011. március 6-án tartott rendezvénynek. A meghallgatott roma lakosok ugyanis egyöntetűen arról számoltak be, hogy a demonstráció idején érezték magukat leginkább fenyegetve, és komolyan tartottak az indulatok elszabadulásától. Ennek veszélyét a rendőrség is felismerte, ezért ezen a napon különösen nagy létszámú csapaterőt, 209 főt mozgósított a közrend- és közbiztonság fenntartása érdekében.

A közterületen tartott rendezvényt a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény (Gytv.) rendelkezései alapján nem kell engedélyeztetni a rendőrséggel, azonban a szervező a tervezett időpont előtt legalább három nappal írásban köteles bejelenteni:

- a) a tervezett rendezvény kezdetének és befejezésének várható időpontját, helyszínét, illetőleg útvonalát;
- b) a rendezvény célját, illetőleg napirendjét;
- c) a rendezvényen résztvevők várható létszámát, a rendezvény zavartalan lebonyolítását biztosító rendezők számát;
- d) a rendezvényt szervező szerv vagy személyek és a szervezők képviselőjére jogosult személy nevét és címét.

A rendezvény szervezője 2011. március 2-án megtette a rendezvény megtartásához szükséges bejelentést a Gyöngyösi Rendőrkapitányságon. A beadványban a rendezvény céljaként ez szerepelt: „a helyi cigány lakosság bűnözésből élő rétege által terrorizált gyöngyöspatai lakosok kérésére demonstrálunk, [...] követeljük az elkövetett jogsértések kivizsgálását és szankcionálását”. A szervező bejelentette azt is, hogy a gyöngyöspatai Fő téren beszédek elmondását tervezik, majd ezt követően a résztvevők a Bem és a Hegyalja úton kívánnak végigvonulni.

Az tehát már a bejelentésből is kitűnt, hogy a rendezvény célja nem pusztán az volt, hogy a résztvevők meghallgassák az egyik parlamenti párt helyi és országos politikusainak felszólalásait, hanem „üzenni kívántak” a gyöngyöspatai roma lakosság bűnelkövetőnek tekintett tagjainak. A rendezvényt nem önmagában a bűnözés visszaszorítása érdekében hirdették meg, hanem a demonstrációnak eleve etnikai színezetet adtak. Ezt fejezte ki az is, hogy a felvonulást nem Gyöngyöspata „semleges” közterületein kívánták megtartani, hanem kifejezetten a romák által lakott településrészt akarták bejárni. A helyszín kiválasztása így alkalmas volt a „kollektív bűnösség” látszatának keltésére, hiszen a felkeresett utcában lakó minden romát jogkövető magatartásra hívtak fel, és ezzel azt sugallták, hogy egy olyan közösségről van szó, amelynek tagjai bűnözésből élnek.

A rendezvény bejelentésének napján a rendőrség több órán át tartó egyeztetést folytatott a szervezővel, és erről jegyzőkönyv is készült. A rendőrség felhívta a figyelmet a rend fenntartásának fontosságára, és e körben külön is nyomatékosította, hogy a gyülekezési jog gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, valamint nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével. A kioktatás kiterjedt arra is, hogy a feloszlatott Magyar Gárda tagjainak szervezett megjelenése nyilvános helyen szabálysértést valósít meg, a vezető ellen pedig büntetőeljárás kezdeményezhető egyesülési joggal visszaélés miatt.

A rendezvény kezdő helyszíne a község Fő tere volt, ahol mintegy 1500-2000 fő jelent meg. A demonstráció alatt az SZJBE tagjai mellett olyan személyek is „sorfalat” álltak, akik a

Magyar Gárda formaruhájához hasonló öltözetet viseltek. A rendőrség úgy értékelte, hogy a velük szemben való fellépésre nem volt jogi lehetőség, mert nem teljes körű Gárda ruházatot hordtak: vagy "oroszlános" kabát vagy Árpád-sávós sál volt rajtuk, de azt nem együtt viselték.

A rendőrség a beszédek megkezdését követően észlelte, hogy a színpad előtt álló ismeretlen személy egy fekete színű „Új Magyar Gárda” feliratú zászlót tart. Emiatt felhívták a rendezőket, hogy vonják be a zászlót, ami meg is történt, így rendőri intézkedésre nem került sor.

A rendezvényre hívó plakátokon az „Összefogás a cigányterror ellen” felirat szerepelt, és az elhangzott beszédek is többnyire e témával foglalkoztak. Többször is megköszönték az SZJPE-nek, hogy segítenek a község lakosainak. Felolvasták azt az „Együttélési Szabályzatot” is, amelyet az este folyamán a cigány kisebbségi önkormányzat elnökének is átadtak. Ennek egyes pontjai az általános magatartási és viselkedési szabályok, valamint a magántulajdon szentségének betartására hívtak fel, de szerepelt benne az is, hogy a környezetet tisztán kell tartani, illetve a kerteket meg kell művelni. A felszólaló egyrészt azt hangsúlyozta, hogy e kívánalmak betartása önkéntes, arra senki nem kötelezhető, ám kijelentette azt is: a község nem kíván együtt élni azokkal a személyekkel, akik az „Együttélési Szabályzat” bármely pontját megsértik.

A beszédek elhangzása után a tömeg rendőri felvezetéssel felvonult a cigány önkormányzat elnökének házához. A rendőrség szerint a hangulat békés és nyugodt volt, szórványos bekiabálások hallatszottak, amelyek leginkább a következők voltak: „Tisztesség, becsület”, „Cigánybűnözés, cigánybűnözés, igenis van cigánybűnözés”, „füstösek”, „Adjon az Isten szebb jövőt!”.

A rendezvény szervezője a cigány önkormányzat elnökének ingatlanához érve ismételt felolvasta és át is adta az „Együttélési Szabályzatot”. A tömeg ezt követően átvonult más, zömében romák által lakott utcákon is, majd fokozatosan, egyénileg, nem szervezeten távoztak a résztvevők.

Egyéb lakossági rendezvények

2011. március 15-én nemzeti ünnepünk alkalmából a nem roma és a roma lakosok egyaránt felvonultak a Fő téren a Kossuth szobornál. A romákkal való szolidaritásuk kifejezéséért több közéleti személyiség is érkezett a településre, akik nyilvános beszédeket is mondtak. A helyszínen meglehetősen feszült hangulat alakult ki, ezért a rendőrség nagy erővel volt jelen.

2011. március 16-án közel négyórásra nyúlt falugyűlést tartottak, amelyen mintegy 350 fő vett részt. A település lakosságának több mint tíz százalékát kitevő közönség kifejezésre juttatta, hogy támogatja a SZJPE jelenlétét. Ezt követően aláírásgyűjtés is indult, ebben a petícióban több mint 1000 lakos kérte, hogy a polgárőrök ne hagyják el a települést.

2011. március 26-án a Magyarországi Nemzeti Etnikai Kisebbségek Érdekvédelmi Egyesülete szervezett egy rendezvényt, amelyen mintegy 150-200 fő helyi lakos és az ország különböző településeiről érkezett roma polgár vett részt, akik hitet tettek az etnikai konfliktusoktól mentes, békés együttélés mellett.

4.3. A gyöngyöspatai események ombudsmani értékelése

A polgárőr szervezetek működési szabályainak visszasságai

Ma már a rendészettudományban általánosan elfogadott nézet, hogy a közbiztonság nem a rendészeti szervek által „előállított” közjóság, hanem kollektív produktum, melynek kialakításában és megőrzésében az állam, a civil társadalom és a piaci szereplők (biztonsági ipar) egyszerre vesznek részt. Ezért tehát nem az a probléma, hogy a közbiztonság erősítése érdekében a rendőrség civil és önkormányzati együttműködő feleket keres és talál, hanem hogy – törvényi megerősítéssel – nem egyenjogúan bánik mindenkivel, aki partner akar ebben lenni. Abban az esetben, ha törvényben kívánják ezt az együttműködést rendezni, akkor az nem vonatkozhat kizárólagos csak egyetlen szervezet-típusra, és adhat csakis neki előjogokat.⁵

A legnagyobb és leghíresebb magyarországi polgárőr szervezet az Országos Polgárőr Szövetség (OPSZ), amely nem gyakorol kamarai jellegű jogköröket, ám a mindenkori költségvetési törvények e tevékenységi körben kizárólagosan ezt a társadalmi szervezetet részesítik támogatásban. Mindez alkalmas arra, hogy a helyi kezdeményezésként létrejött polgárőr egyesületeket az OPSZ keretei közé „terelje”. Ennek magyarázata lehet az is, hogy a jogi szabályozás rendkívül „szükszavúan” szól a polgárőr tevékenységről, és a hiányzó rendelkezéseket tulajdonképpen az OPSZ Szolgálati Szabályzata pótolja. Még az olyan alapvető követelményeket is, hogy a polgárőröknek vizsgát kell tenniük jogi és szakmai ismereteikből, kizárólagosan ez a szabályzat írja elő.

A polgárőr szervezetek az egyesülési jog alapján jönnek létre, ezért az alapítók, illetve a tagság nagy szabadságot élvez abban a tekintetben, hogy milyen módon határozzák meg szervezetüket és működésüket. A polgárőrsegről szóló 2006. évi LII. törvény (Ptv.) – amelyet egyszerű többséggel fogadtak el – csak néhány vonatkozásban „korlátozza” a minősített többségű szabályozást igénylő egyesülési jogot, azzal, hogy megszabja: a szervezetek elnevezésében, a formaruháin, gépjárművein szerepeltetni kell a polgárőrség kifejezést, a célok között pedig fel kell tüntetni bizonyos ellátni kívánt feladatköröket. Ennek fejében azonban a magukat polgárőr szervezetként nyilvántartásba vetető egyesületek lehetőséget kapnak a közpénzből nyújtott támogatásokra és a rendészeti szervekkel, önkormányzatokkal való együttműködésre, valamint tagjaik kiemelt büntetőjogi védelemben részesülnek.

Miközben **a polgárőr szervezetek** segítik a rendőrséget feladataik ellátásában, sőt akár közre is működnek az intézkedések foganatosításában, **a törvényes működésük kereteit az egyesülési jogról szóló törvény ugyanúgy jelöli ki, mint bármely más önszerveződését**, így akár egy bélyegkörét. Ezzel szemben a piaci alapon szerveződő személy- és vagyónvédelmi biztonsági cégek, vállalkozók, vagyonőrök nagyon szigorú feltételek között és kötelező kamarai tagság mellett működhetnek.

---

⁵ A mi vizsgálatunk tárta fel 2008-ban, hogy a rendőrség a kisebbségi önkormányzatokkal és más, független szervezetekkel, a Ptv.-hez képest teljesen tartalmatlan, semmire nem alkalmas együttműködési módokat és tényleges kötelezettségvállalás nélküli rendszert működtet. Ez tehát gyakorlati bizonyíték arra, hogy eleve jelentős különbségek vannak a rendőrségi célokat támogató különböző szervezetek között.

Ez a szabályozás tehát eleve magában hordozza a visszaélés lehetőségét, hiszen olyan csoportosulások is bejegyeztethetik magukat polgárőr szervezetként, és gyakorolhatnak „rendfenntartó” jogokat, amelyeknek valójában jogellenes mögöttes céljaik vannak.

Megítélésem szerint az a félelemkeltő és zaklató jellegű magatartás, amelyet a SZJPE tagjai kifejtének, nem fér bele abba, hogy a közrend fenntartása semlegességet és pártatlanságot követel. A „járőrözések” olyan konfliktushelyzeteket idéztek elő, amelyek magukban hordozták az erőszakhoz folyamodás veszélyét is, hiszen éppen ennek megelőzése miatt kellett kiemelt rendőri jelenlétet biztosítani a településen. Mindezek alapján szükségesnek tartom, hogy az ügyészség lépjen fel a mások jogait és szabadságát sértő tevékenységet folytató SZJPE ellen az egyesülési jogról szóló törvény rendelkezései alapján.

Önmagában azonban ennek a szervezetnek az esetleges – akár évekig elhúzódó – feloszlata nem szünteti meg az ilyen jellegű „polgárőr” tevékenység továbbfolytatását. Bármikor dönthet ugyanis úgy 10 magánszemély, hogy más néven valamiféle „utódszervezetet” hoz létre.

Gyakorlati problémát vált ki az is, hogy a Ptv. a polgárőrség tagjainak olyan jogosítványokat biztosít, melyek a jogban járatlan lakosságban azt a meggyőződést erősítik, hogy nem a polgárok önkéntes és önszerveződő csoportjáról van szó, hanem olyan „kis rendőrökről”, akiknek többletjogaik vannak. Ezt a feltevést erősíti, hogy a polgárőrök a rendőrségi egyenruhát, jelzéseket kevéssé ismerők számára – a fegyver hiányától eltekintve – akár rendőrnek is tekinthetők külső megjelenésük alapján.

Megítélésem szerint mindezek a problémák azt támasztják alá, hogy egyrészt a jogi szabályozás jelenlegi szintje nem elégséges a polgárőr tevékenységre vonatkozóan, másrészt pedig megfelelő felvilágosító munkára lenne szükség a lakosság körében a polgárőrök jogait illetően.

Javasolom ezért, hogy a jogalkotó a jelenlegi szabályozáshoz képest részletesebben határozza meg a polgárőr tevékenység folytatásának további feltételeit, így különösen azt, hogy milyen vizsgakötelezettséggel járó képzésben kell részt venniük a polgárőröknek, milyen jogok illetik meg őket, továbbá azt is, hogy milyen esetekben minősül törvénysértőnek a tevékenységük. Szükséges továbbá annak rögzítése is, hogy nem sérthetik az egyenlő bánásmód követelményét, valamint nem folytathatnak közvetlen politikai tevékenységet, a pártoktól függetlenül kell működniük.⁶

Nincs elfogadható indoka annak sem, hogy egy polgárőr szervezet az ország bármely településén folytathat – akár lakossági tiltakozás ellenére is – figyelő-jelző szolgálatot, „járőrözést” miközben ennek nyilvánvalóan feltétele a helyismeret, a jó kapcsolat a települési önkormányzattal és az ott élő polgárokkal, valamint az együttműködés a rendőrség helyi szerveivel.

A Ptv. jelenleg csak lehetővé teszi, hogy a polgárőr szervezetek együttműködési megállapodást kössenek a helyi önkormányzatokkal. A jövőben szükséges, hogy egy polgárőr szervezet csak akkor végezhesen bűnmegelőzési feladatot, ha az adott település önkormányzatával és a helyi rendőrséggel érvényes együttműködési megállapodást köt.

---

⁶ Ez a követelmény jelenleg csak közvetett módon érvényesül azon polgárőr egyesületek esetében, amelyek közhasznú szervezetek, vagyis e minőségükben nem folytathatnak politikai tevékenységet.

A gyöngyöspatai „járőrözések” során történt visszasságok

Amint azt már az előzőekben ismertettem, a rendőrség álláspontja az volt az SZJPE tevékenységét illetően, hogy az „egyesület tagjainak mozgását a településen a rendőrség nem korlátozhatta, hiszen állampolgári joguk gyakorlásában, szabad mozgásukban senkit sem lehetett akadályozni. Részükről jogsértő tevékenység nem történt, sem a lényeges számú rendőri erő, sem a település lakóinak tapasztalásából.”

Megítélésem szerint a rendőrség e tekintetben téves jogfelfogást követ, mert egy félkatonai szervezet megfélemlítő jellegű jelenléte, illetve vonulása egy adott településen nem minősíthető rendészeti értelemben vett „örködésnek”, figyelő-jelző szolgálatnak, illetve veszélyelhárításnak.

A rendőrség „javára írható”, hogy két hetes folyamatos jelenlétével biztosítani tudta: sem személyek, sem vagyontárgyak elleni erőszak nem történt, az agresszió megmaradt a szavak szintjén. Ettől függetlenül azt is le kell szögezni, hogy a jogi szabályozás ellentmondásai és hézagai ellenére is lett volna arra lehetőség, hogy a rendőrség „határozottabb” fellépést tanúsítson az etnikai feszültség oldása érdekében.

A roma közösség bizalmának elnyerését nem segítette elő, hogy azt tapasztalták, a rendőrök látszólag együttműködtek az SZJPE tagjaival, és intézkedéseik során tanúsított magatartás, hangnem is erősítette ezt a benyomást. Ennek legismertebb példája a már említett kézfogás, amelynek tényét a Heves megyei rendőr-főkapitányság munkatársa is elismerte. Úgy értékelte azonban, hogy az adott esetben nem történt szabályszegés, mert vannak olyan helyzetek, amikor a rendőr kénytelen kompromisszumokat kötni, például nem utasíthatja vissza egy állampolgár kézfogását. Ezt az álláspontot csak akkor tekintem elfogadhatónak, ha a járőröző rendőrök hasonló módon viszonyulnak – beleértve a kézfogást is – a roma közösség tagjaihoz. Ennek hiányában ugyanis nem garantálható a pártatlan magatartás követelménye.

A rendőrség a folyamatos járőrözés mellett minden érintett féllel több-kevesebb rendszerességgel megbeszéléseket folytatott.

A már említett országgyűlési párt helyi vezetőjével (február 28-án), majd az SZJPE képviselőjével (március 1-én), tartott egyeztetés azonban azt a látszatot erősítette, hogy a szervezet teljes tevékenysége rendőrségi támogatást élvez, legitim és nem jelent zaklatást, fenyegetést a helyi (roma) lakosságra nézve. Nem önmagában az egyeztetés ténye kifogásolható, hanem az, hogy ennek tényleges céljáról nem tájékoztatták megfelelően a roma lakosságot. Nem tudatosították, hogy a rendőrség – ellentétben a településen már korábban is működő polgárőrséggel – nem tekintette együttműködő partnernek a SZJPE-t. Kizárólag arra szorítkozott kapcsolatuk, hogy a rendőrség – a napi bejelentések alapján – figyelemmel kívánta kísérni a polgárőrök útvonalát.

A főkapitány a roma közösséget képviselő kisebbségi önkormányzattal is tárgyalt, továbbá felkereste a cigányok által lakott utcákat is. A romák elmondták az álláspontjukat, félelmeiket és arra kérték, hogy tiltsa meg a SZJPE további járőrözését. A rendőri vezető azonban úgy ítélte meg, hogy ennek a kérésnek nem tud eleget tenni, mert csak konkrét és különleges helyzetben tilthatja be a hasonló megmozdulásokat.

Jogi szempontból a „civil járőrözés” nem minősül rendezvénynek, tehát nem esik a Gytv. hatálya alá, ugyanakkor ez a magatartás nem igényel közterület-foglalási engedélyt sem. Ám miután – a helybeliek által „fekete seregnek” is nevezett – SZJPE tartós jelenléte és tevékenysége az érintett kisebbség körében nem vitásan zaklató, provokáló, megfélemlítő légkört teremtett, ez önmagában is alapot adhatott volna, hogy akár garázdaság miatt szabálysértési eljárásokat indítson a rendőrség⁷.

E tényállást az valósítja meg, aki kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen. Feljelentés esetén a bíróságnak nem csak arra lett volna lehetősége, hogy pénzbírságot szabjon ki, hanem az elkövetőt elzárással is sújthatta volna, sőt ki is tilthatta volna a településről.

A március 6-i rendezvény egyes felszólalásai kifejezetten a roma közösség ellen irányultak, és nem zárható ki, hogy – erős rendőri biztosítás hiányában – alkalmasak lehettek volna az aktív, tevékeny gyűlölet felkeltésére is.

Nehezíti azonban a történetek rekonstruálását, hogy a rendőrség adatvédelmi szabályokra hivatkozva – megítélésem szerint elhamarkodott módon – gondoskodott a rendezvényen készült képi felvételek törléséről⁸. Így csak egyes magánszemélyek által készített hangfelvételek és sajtótudósítások állnak rendelkezésre.

A meghallgatott roma lakosok közül többen is elmondták, hogy a polgárőrök és a kapcsolódó szervezetek tagjainak fenyegető fellépése miatt egyes családok „elmenekültek” a településről, számos gyermeket nem mertek iskolába vinni, de még egy olyan mindennapi tevékenységet, mint a boltban való vásárlás is ellehetetlenített a polgárőrök zaklató jellegű magatartása.

Mindez szükségessé teszi, hogy a nyomozó hatóságok kellő körültekintéssel vizsgálják meg: fennáll-e a közösség elleni izgatás, valamint a közösség tagja elleni erőszak elkövetésének gyanúja.⁹

A rendelkezésekre álló nyilatkozatok arra utalnak, hogy a polgárőrök megfélemlítő jelleggel önkényesen beavatkoztak a roma családok mindennapi életvitelébe, és őket rendszeresen, illetve tartósan háborgatták. E körbe tartozik például, hogy mind az éjszakai, mind a nappali nyugalmaikat bekiabálásokkal, énekléssel, zajkeltéssel zavarták. Ez adott esetben zaklatásnak minősülhet, a büntetőeljárást azonban nehezíti, hogy ez a bűncselekmény csak az arra jogosult (elsődlegesen a sértett) magánindítványára büntethető.

A másik szabályozási problémát a közterületi, zaklató jellegű magatartások jelenlegi szétszórtsága, következetlensége, aránytalan szankcionálása jelenti.

A zaklatásról általánosságban olyan jellegű közrendsértő magatartásra lehet gondolni, amit az emberek életterük számtalan dimenziójában átélnek, az utcán, a közlekedésben, a munkahelyen, a nyilvános helyeken, ahol a legkülönbözőbb motívumokból fakadó, emberi

⁷ A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (Sztv.) 142/A. §

⁸ A rendőrség eljárása azért kifogásolható, mert a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 42. § (8) bekezdése lehetőséget adott volna arra, hogy a szabálysértési vagy büntetőeljárás megindításához és lefolytatásához szükséges adatok és információk biztosítása céljából a rögzített adatok kezelésének határidejét legfeljebb harminc napig meghosszabbítsák.

⁹ Büntető Törvénykönyv 269. § és 174/B. §

méltóságukat, szokás- és értékrendjüket, szeméremérzetüket, szabadságukat is korlátozó zavarásokat kell elszenvedniük.

Lehet persze azt mondani, hogy a magyar büntető- és szabálysértési jog már ma is számos közrend elleni tényállásban szankcionálja a "zaklató" jellegű cselekményeket (zaklatás, garázdaság, állatkínzás, veszélyeztetés kutyával, zaklató jellegű koldulás, utcai prostitúció, jogosulatlan címhasználat, közerkölcs megsértése stb.), csakhogy ezek

- a) nem kívánnak meg konkrét „sértettet”, vagy ha igen (zaklatás, Btk. 176/A. §) azt csak magánindítvány alapján lehet büntetni,
- b) kimerülnek az egyszerű, térben, időben erősen behatárolt jogsértésben anélkül, hogy a sértetteknek számolniuk kellene e tettek tartós, negatív társadalmi következményeivel.

Ezzel szemben a „valódi” zaklatás esetében nem a közösség – elvont – rendjét, nyugalma éri a támadás, hanem egy, az elkövető által előre kiszemelt személy (vagy sokkal inkább társadalmi csoport) kerül akaratán kívül egy számára megalázó, nem kívánt, identitását, méltóságát sértő helyzetbe.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (Ebktv.) nevesítette először a hazai jogban – mint a hátrányos megkülönböztetés egyik minősített esetét – a diszkriminatív motívumból fakadó zaklatás tényállását, amelyről akkor beszélünk, amikor az emberi méltóságot sértő magatartás az érintett személy törvényben meghatározott tulajdonságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezet kialakítása.

A közterületi vonulás megvalósítja ugyan az Ebktv. szerinti zaklatást, mert a panaszos romákkal szemben a megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő, támadó légkör létrejött, a panaszosok védett tulajdonságaikra tekintettel, azaz az egyenlő bánásmód sérelme jól dokumentáltan megtörtént. Csakhogy civil szervezetekre (kivéve a pártokat) a törvény hatálya – hacsak nem részesültek állami támogatásban – nem terjed ki, ezért az SZJPE tagjaival szemben nem lehet az Ebktv. rendelkezései alapján fellépni.

Amint azt már az elmúlt években a tevékenységről szóló beszámolómban is megfogalmaztam, szükségesnek tartom, hogy a zaklatás meghatározott, közérdekű igényérvényesítésre alapot adó eseteiben az Ebktv. személyi hatályát terjesszék ki a nyilvános rendezvények, felvonulások szervezőire, felszólalóira is.

A fentiekből következően álláspontom szerint jogalkotói mérlegelés tárgyává kell tenni, hogy milyen jogágba tartozóan és milyen szankcióval fenyegetetten kerül tilalom alá minden olyan cselekmény, ahol valaki közterületen, valós vagy vélt tulajdonsága miatt, adott társadalmi csoporttal szemben olyan magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy a csoporttal szemben ellenséges, kirekesztő, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezet alakuljon ki.

A március 6-i rendezvény lebonyolításával kapcsolatos visszasságok

A március 6-i rendezvénnyel kapcsolatos rendőri álláspont az, hogy a szervező eleget tett a Gytv.-ben meghatározott feltételeknek, nem álltak fenn a törvényi tiltási okok (a közúti

közlekedés más útvonalon nem biztosítható, a bíróságok, népképviselői szervek zavarása), ezért a demonstráció megtartását a rendőrségnek tudomásul kellett vennie. A rendezvényeket a rendőrség a szükséges és megfelelő számú csapaterővel biztosította, melynek következtében jogsértés, rendőri intézkedésre okot adó körülmény a nyilvános rendezvényen nem következett be.

Ez a megközelítés annyiban téves, hogy a békés rendezvény fogalmába a zaklatás, a lakosság egy csoportja elleni – fajta, származása vagy akár a csoport egyes tagjainak (feltételezett vagy valós) jogsértései miatti – kollektív félelem keltése, a militáns vonulás semmiképp sem fér bele.

A Gytv. rendelkezései értelmében a gyülekezési jog gyakorlása keretében békés összejövetelek, felvonulások és tüntetések tarthatók. A rendezvény nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével. A békés gyülekezéshez való alapjogot tehát nem lehet félelemkeltő, zaklató, megbélyegző, etnikai csoportokat gyalázó módon gyakorolni.

A március 6-i rendezvénnyel összefüggésben a joghézagot az jelenti, hogy nem egyértelmű, a félelemkeltés, a zaklató légkör milyen esetekben minősít át a Gytv. fogalomhasználata szerinti „békétlen” rendezvénnyé egy adott demonstrációt. Ennek következtében nem róható kizárólagosan a jogalkalmazó rendőrség terhére, hogy – megítélésem szerint helytelenül – nem akadályozták meg a demonstrálókat a romák által lakott utcák bejárásában, illetve az „Együttélési Szabályzat” átadásában. Ez utóbbi cselekmény azért is kifogásolható, mert az CKÖ elnöke – amint az a Fő téren elhangzott beszédből is kitűnik – eleve elzárkózott attól, hogy átvegye ezt a dokumentumot. Ebben nyilvánvalóan szerepe volt annak, hogy a cigány önkormányzatnak nincs olyan feladatköre, hogy a magatartási szabályok betartására készítse az általa képviselt közösség tagjait.

Mindettől függetlenül visszásnak tekintem, hogy a gyöngyöspatai romák – a jogi terminológiával élve – „foglyul ejtett közönségként” kénytelenek voltak eltérni az elhangzott beszédeket, valamint az általuk lakott utcákban megjelent tömeg félelmet keltő jellegét. A kiszolgáltatottság érzését fokozta az is, hogy a demonstrálók között jelentős számban voltak olyan emberek, akik egy felosztatott és betiltott, közismerten romaellenes szervezet formaruhájához hasonló viseletet hordtak.

Ez azért is kifogásolható, mert – 2009. november 26-tól az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet, majd 2010. augusztus 19-től az Sztv.¹⁰ – elzárással vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal fenyegeti azt, „aki nyilvános rendezvényen a bíróság által felosztatott társadalmi szervezet egyenruháját vagy formaruháját viseli, továbbá aki nyilvános rendezvényen olyan egyenruhát vagy formaruhát visel, amelyről – annak jellegzetes tulajdonságai miatt – bíróság által felosztatott társadalmi szervezet egyenruhája, formaruhája ismerhető fel”.

Megítélésem szerint nem helytálló tehát a rendőrség azon álláspontja, hogy azért nem lépett fel e szabálysértés elkövetése miatt, mert egyrészt az érintett személyek nem teljességében (mellény, sapka, sál) viselték a felosztatott Magyar Gárda formaruháját, másrészt hiányoztak a bíróság által a tényállásszerűséghez megkövetelt egyéb feltételek.

---

¹⁰ Sztv. 152/B. §

Amint az világosan kitűnik a tényállásból, az elkövetéshez elegendő a felosztatott szervezet formaruhájához hasonló viselet is. Így a hatályos törvényi szabályozás alapján az is szankcionálandó, ha egy rendezvényen a résztvevők csak bizonyos jellegzetes elemeit hordják ennek a formaruhának.

Az elmúlt években egyre inkább azt a gyakorlatot követi az ítélkezés, hogy csak több kritérium együttes fennállása esetében állapítják meg ezt. A bíróságok a Magyar Gárda felosztatásáról szóló – elvi bírósági határozatként közzétett – ítéletet követik, amely szerint a véleménynyilvánítási és egyesülési jog gyakorlásába való beavatkozást nem feltétlenül indokolja az elhangzott szónoklatok tartalma, vagy önmagában az egyenruha használata, illetve az alakzatban vonulás, a vezényszavak, speciális köszöntések elhangzása.¹¹

Ez a gyakorlat azért vet fel kérdéseket, mert egy szabálysértési tényállásra vonatkoztatja azokat a feltételeket, amelyeket egy teljesen más ügyben, az egyesülési jog korlátozhatósága kapcsán fogalmazott meg a Legfelsőbb Bíróság.

A jogalkalmazók tehát jelenleg szigorúbb követelményeket érvényesítenek, mint amelyeket a jogalkotó eredetileg meghatározott. Véleményem szerint indokolt lenne, hogy a fenti szabálysértési tényálláson alapuló ítélkezési gyakorlat továbbfejlesztése érdekében a Legfelsőbb Bíróság elnöke jogegységi eljárást indítványozzon, ezt azonban hatáskör hiányában nem tudom kezdeményezni. A vizsgálati jelentést azonban ezen eljárás megfontolása érdekében megküldöm a Legfelsőbb Bíróság részére.

Javaslom a fenti tényállás kiegészítését is, annak érdekében, hogy ne csak a bíróság által, hanem törvény, illetve nemzetközi szerződés alapján felosztatott szervezet egyenruhájának viselése is szankcionálható legyen.¹² Javaslom azt is, hogy a szabályozás ne szűkítse le az elkövetés helyét a nyilvános rendezvényekre, hiszen éppúgy nem engedhető meg, hogy a közterületet tiltott egyenruhák, rasszista jelvények közszemlére tételére használják fel.

A gyöngyöspatai események hatásai

A gyöngyöspatai ügy számos, jövőre szóló tanulsággal szolgál. Alapvető kérdés, hogy az SZJPE tevékenysége hozzájárult-e érdemben a település közrendjének javulásához?

Tény, hogy az SZJPE tagjai észleltek néhány kisebb súlyú szabálysértést, és ezek kapcsán feljelentések is születtek, ám ez a „társadalmi haszon” nincs arányban azzal a többletköltséggel, illetve túlmunkával, amely egyértelműen a jelenlétük következménye. A rendőrség kimutatása szerint március 1-31. között mintegy 9 ezer munkaórát töltöttek szolgálatban a településen a fokozott jelenlét keretében, és ez mintegy 16 millió forint kiadással járt. Könnyen kiszámítható, hogy ebből az összegből akár több körzeti megbízott teljes évi működési költségét is lehetett volna fedezni. Erre az összegre azért is szükség lenne, mert döntés született arról, hogy Gyöngyöspatán – és további öt másik településen – 3 körzeti megbízott szolgálatba állását fogják biztosítani.

¹¹ BH 2010.126.

¹² Ilyen rendelkezést tartalmaz például a Párizsban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés 4. cikke, mely szerint Magyarország köteles intézkedni minden fasiszta jellegű politikai, katonai vagy katonai színezetű szervezet felosztatása iránt, és a jövőben sem engedi meg olyan szervezetek fennállását és működését, amelyek célja, hogy megfosssa a népet demokratikus jogaitól. E körbe tartozhat az is, hogy az Országgyűlés az 1989. évi XXX. törvénnyel megszüntette a szintén formaruhával rendelkező munkásőrséget is.

A rendőrségi adatai szerint – amint azt korábban feltüntettem – az SZJPE megjelenése előtti hónapokban kisszámú bűncselekményt és szabálysértést követtek el a településen. Nyilvánvaló tehát, hogy a kiemelt rendőri jelenlétnek semmi köze nem volt a település aktuális bűnügyi és szabálysértési helyzetéhez, azaz közbiztonságához és közrendjéhez, sokkal inkább a „polgárőrség” és a kapcsolódó másik két szervezet (Véderő, Betyársereg) tagjainak megjelenése váltotta ki ezt a rendkívül intenzív rendőri „figyelmet”.

Nem fogadható el ezért sem az a közkeletű, sokak által osztott vélemény, hogy a lakosság közbiztonsági értelemben vett magára hagyatottsága jogalapot teremthet a kívülről érkező civil „rendfenntartásra”. A gyöngyöspatai nem roma lakosság egyértelműen kifejezte, hogy a cigány kisebbség megfélemlítése céljából behívott külső szervezetek segítségével javult a szubjektív biztonságérzete. A többségi társadalom számos tagja nem pusztán a közbiztonság állítólagos javulása miatt fejezte ki örömét, hanem amiatt is, hogy a romák „eltűntek” a település központi részéből, nem mertek kimozdulni az általuk lakott utcákból.

Téves tehát az a megközelítés, hogy még a bűnözés határán működő, szélsőséges szervezetek is jobban szolgálják a többségi lakosság biztonságérzetét, mint a rendőrség vagy a helyi civil és önkormányzat. Az ilyen jellegű „rendfenntartás” azért is káros, mert egyrészt nem alkalmas a közbiztonság erősítésére, másrészt viszont megingatja a rendőrség iránti közbizalmat.

A jelentésben ugyan a gyöngyöspatai eseményeket elemeztem részletesebben, ám nyilvánvaló, hogy ez a fajta „gárdás” jelenség bárhol és bármikor megismétlődhet. Mind a jogi szabályozás hiányosságai, mind a helytelen jogalkalmazási gyakorlat előidézheti az emberi méltósághoz fűződő alapjog sérelmét. Veszélyt jelent továbbá az is, hogy a „gárdázás” terjedése – ha az érintett közösségek nem érzik, hogy a rendőrség biztosítja számukra az elvárható védelmet – előidézheti a roma szervezetek körében a militáns önvédelmet, azaz az erőszak és az önhatalmú jogérvényesítés megjelenésével járhat.

Elmondható, hogy a közterület rendjét érintő jelenleg adott jogszabályi környezet és a fentebb leírt téves jogalkalmazói felfogás teszi – a társadalmi és politikai támogatottság mellett – lehetővé a hasonló jellegű események ismétlődését országszerte.

Az egyre inkább kibontakozó „dramaturgia” tehát a következő: egy nem helyi civil szervezet járőrözésre kap meghívást egy – a politika által kiválasztott – településre a „cigánybűnözésre” hivatkozva, lehetőleg olyan helyeken, ahol egyébként minimális, vagy nem hatékony a rendőri jelenlét. Ezt követően a jogi szabályozás hézagait kihasználva felvonulásokra kerül sor, esetleg még külön bevezető rendezvényt is tartanak, majd a bűnmegelőzésre hivatkozva, „polgárőri” járőrözést végeznek, amely félelmet kelt a helyi cigány közösség körében. A szervezők ezzel elérik céljukat, hiszen eredményesen fokozzák a többségi elégedetlenséget a rendőrséggel szemben, növelik a cigányokkal szembeni előítéleteket, valamint kiprovokálják a fokozott rendőri jelenlétet és felkeltik a média érdeklődését.

A rendőri jelentések és a rendőri vezetők szóbeli nyilatkozatai is megerősítették, hogy a szélsőséges szervezetek jogilag felkészültek és kitűnően képesek kihasználni a jelenlegi szabályozás kiskapuit. E csoportosulások láthatóan kész „forgatókönyv” alapján alakítják az eseményeket, amelybe beleszámítják a rendőrség „két tűz közé szoruló” helyzetét, a jogszabályok szigorú szó szerinti értelmezésére való hajlamát, bizonytalanságát a valóban jogvédelemre szorulókkal melletti kiállásban, és nem utolsósorban a jogellenesség határán

mozgó rendfenntartás társadalmi támogatottságát. E tekintetben eredménytelennek látszik az is, hogy a jogvédő szervezetek határozott intézkedéseket kértek a belügyminisztertől és más állami szervektől.

A már kialakulni látszó „menetrend” szerint néhány napos-hetes „parádézás” után hazamennek a behívott erők, miután a sajtót, a közvéleményt, a jogvédő szervezeteket és a helyi lakosságot kellő mértékben sikerült felkavarniuk, mozgósítaniuk, megfélemlíteniük. Az a megválaszolandó kérdés, hogy a közrend állapotával ezt követően mi lesz, és mi az a gyógy mód, melynek révén a hatékony rendfenntartás és bűnmegelőzés megvalósulni látszik – ez már keveseket érdekel.

A gyöngyöspatai eset világosan érzékeltette azt is, hogy ma már nem csak a rendőrségnek vannak kész paneljei egy szélsőséges politikai mondanivalót hordozó rendezvény „kezelésére”, hanem a szervezőknek és bejelentőknek is. Olyan alapos jogi felkészültséget érzékeltünk a szervezők oldalán, amely e konkrét színhelyen egy laikustól aligha várható el, hanem nyilvánvalóan a szélsőséges politikai szervezetek „szakértőitől” származik.¹³

2011 áprilisában Hajdúhadházon újra ez a forgatókönyv látszik megvalósulni, ezért a jogállamiság alapvető követelménynek tartom, hogy az állam jogalkotó feladatkörében eljárva és az erőszak törvényes alkalmazására feljogosított szervei útján akadályozza meg ezt a folyamatot.

5. Az oktatási hátrányok a településen

A gyöngyöspatai Nekcsei Demeter Általános Iskolát érintően két panaszbeadvány érkezett hozzám. Az egyik a „gárdisták” iskolai jelenlétével, a másik a cigány gyerekek elkülönítésével kapcsolatos. Ezen túl, a helyszíni vizsgálat első napján több szülő és gyermek – egybehangzóan, személyes élményként előadva a történeteket, az előzőek megerősítése mellett – azt is sérelmezte a kollégáim előtt, hogy az iskola igazgatója „megalázza és veri” a roma gyerekeket.

Kollégáim megtekintették az iskola osztálytermeit és egyéb helyiségeit, három órán hospitáltak, iratelemzést végeztek, s beszélgettek az igazgatóval.

5.1. A „gárdisták” iskolai jelenléte

Az egyik panaszban az áll, hogy „*a gárdistákat beengedik az iskolába, azon belül, az órákon is részt vehetnek*”, [...] *hogy „a roma gyerekeket félelemben tartásák”*. A beadványozó szerint a tanári kar nemcsak jóváhagyólag vesz részt a cigány tanulók megfélemlítésében, hanem közvetlenül is: az igazgató és kollégái „*ha rosszak lesztek, hívjuk a gárdistákat*” típusú fenyegetésekkel maguk is aktív részesei a nyomásgyakorlásnak.

Az igazgató tagadta, hogy a Magyar Gárda, az SZJPE, a Betyársereg, a Csendőrség, vagy más nem állami, a bűnmegelőzést céljával megfogalmazó szervezet tagjai márciusban kifejezetten „szolgálatot adtak”, vagy akár csak megfordultak volna az iskolában. Tanítási időben –

---

¹³ Az egyik parlamenti párthoz köthető az az interneten is elérhető jogsegélyszolgálat, amely kifejezetten a „gárdás” ügyekben nyújt jogi felvilágosítást.

tudomása szerint – az uszodában sem jártak. Az igazgató elmondása szerint alaptalan vád az is, hogy ő és/vagy kollégái a gárdistákkal fenyegették a „rosszalkodó” cigány gyerekeket.

Az iskola körül azonban valóban jelen voltak, az igazgató az SZJPE és a Véderő tagjait látta arrafelé. Az egyenruhások általában az iskolával szembeni parkolóban gyülekeztek és napközben is néhányan ott tartózkodtak. Az igazgató azt is elmesélte, hogy március 7-én, amikor egy nagyszabású tanulmányi versenyre készültek, az „egyenruhások” segítettek az úton átvinni néhány holmit, illetve figyelték az iskola udvarát, ahol a vendégek parkoltak, annak érdekében, „*hogy a vendégek kocsját ne törjék fel.*” Egy másik alkalommal felküldték az ügyeletes diákot, mert úgy látták, hogy az iskola kapuja nyitva volt. A március 15-i megemlékezésen az iskola diákjai is szerepeltek a Kossuth szobornál, ezt az egyenruhások távolabbról figyelték.

Az igazgató is megerősítette a cigány szülők által elmondottakat, hogy többen a „gárdisták” (nem bizonyított iskolai, igazolt iskolakörnyéki) jelenléte miatt nem engedték gyermeküket az iskolába.

Az igazgató állítása szerint az intézmény politikamentes, arra a kérdésre azonban nem válaszolt egyértelműen, hogy a kollégái közül valaki magánemberként esetlegesen részt vett-e az „egyenruhások” bármely rendezvényén. Ennek a felvetésnek – a tanári kar egyes tagjai véleménynyilvánítási szabadságának elismerése mellett is – különös súlya van. Több cigány ember látni vélte ugyanis, hogy az iskola igazgatója maga is részt vett a kifejezetten romák által lakott utcákon való, 2011. április 6-i fáklyás felvonulásban, illetve az igazgató a Magyar Televízióknak olyan tartalmú nyilatkozatot tett, ami a helyi cigány lakosságot megfélemlítő „egyenruhások” tevékenységének köznyugalomra tett hatása elismeréseként értelmezhető. Ez a magatartás alkalmas lehetett arra, hogy a cigány szülőkben erős fenntartások alakuljanak ki a felerészben cigány tanulókat tanító intézménnyel szemben, az igazgató mindenkori intézkedéseit pedig eleve cigányellenesnek tartásák.

A cigány lakosok közül többen panaszkodtak – a gárdistákkal való fenyegetés körében – arra is, hogy az egyik helyi, nem roma szülő az iskolában fényképeket készített a rosszalkodó cigány gyermekekről. Az igazgató kérdésére ez a szülő azt a tájékoztatást adta, hogy csak az ajtót fényképezte le – egyetlen fotót készített, amelyet az igazgatónak meg is mutatott –, így kívánta ugyanis bemutatni, hogy reggelente alig tudja magát átverekedni az ajtóban álló gyermekeken.

Összegezve az előzőeket megállapítható, hogy

- 1. a „gárdisták” az iskolában valószínűleg nem jártak (bár ez ki sem zárható teljesen), az iskola környékén azonban rendszeres „szolgálatot adtak”, ezért viszont az iskola vezetése nem felel,*
- 2. a tanári karnak a cigány tanulók megfélemlítésében való közvetlen részvétele, a gárdistákkal való fenyegetőzése nem igazolható, de nem is zárható ki,*
- 3. ugyanígy, az ellentmondó nyilatkozatok alapján a fényképezés célja és körülményei sem deríthetők fel.*

5.2. A cigány gyerekek elkülönítése

A szegregáció kérdése több megközelítésben is felmerült. A panaszos szerint az elkülönítő jellegű osztályba sorolás alapja a szakértői véleményben kimutatott beilleszkedési, tanulási,

magatartási nehézség (a továbbiakban: btmn), illetve az értelmi fogyatékoság. A beadványozó szerint az iskolában fizikai-térbeli elkülönítés is van. Mindemellett a cigány gyermekek nem kapják meg az iskola által nyújtott egyik szolgáltatást, hiszen a napközit csak olyan tanulók vehetik igénybe, akiknek mindkét szülője dolgozik.

A cigány osztályokról

Az osztályba, csoportba sorolás, átsorolás elvi rendjét az igazgató tájékoztatása, illetve a pedagógiai program, gyakorlatát pedig egy súlyozott szempontrendszer érvényesítésével vizsgáltam.

Az osztályba sorolás tekintetében az igazgató elmondta, hogy 2007-ben az Oktatási Hivatal arra hívta fel az iskola figyelmét, hogy a képességek szerinti osztályba sorolási gyakorlat nem jogszerű, ehelyett bármilyen ad hoc jellegű módszer alkalmazható. Azóta – az igazgató elmondása szerint – a beiratkozási sorrend véletlenszerűsége határozza meg azt, hogy egy adott gyermek melyik osztályba kerül: a korábban beíratott gyermekek az a) osztályba kerülnek, a többiek a b)-be.

A pedagógiai program 1.5.1. c) pontja (az 1.5.3. és az 1.5.7. ponttal összhangban) ugyanakkor a tanulók egyéni fejlettségéhez, képességeihez igazodó munka szervezeti formájaként fogalmazza meg a kis létszámú [azaz a b)] osztályok szervezését: *„Az első évfolyamon a szociálisan hátrányos helyzetű, beilleszkedési, magatartási, tanulmányi problémákkal küzdő tanulók részére kis létszámú első osztályt szervez az iskola a Heves Megyei Szakszolgálati Központ szakvéleménye alapján.”*

Az osztályba sorolás elvi szempontjait egy súlyozott szempontrendszerrel ütköztettem annak kimutatása érdekében, hogy a besorolás formális rendszere nem a cigány gyermekek elkülönítésének az elfedését szolgálja-e a valóságban. Cigánynak azt tekintem, aki – a súlyozási besorolás alapján – kettő-négy szempontnak is megfeleltethető.

A súlyozás során két tényező tekinthető elsődlegesnek: a tanuló és az édesanya vezetékneve. „Cigány” névként értelmeztem azokat a neveket, amelyeket a települési cigány kisebbségi önkormányzat tagjai a helyi cigány lakosságra jellemzőként, tipikusként megjelöltek.

A súlyozás során másodlagos súlyt kapott – a nagyfokú egybeesés alapján – a tanuló halmozottan hátrányos helyzete.¹⁴ Tapasztalataim szerint a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság és a szülők alacsony – legfeljebb az iskola nyolcadik évfolyamát jelentő – iskolai végzettsége együttes feltételként fennállása a cigány társadalmi rétegre sokkal inkább jellemző, mint a magyar társadalom más szegmensére, így a cigányok kimutatásának többnyire helytálló mutatójaként használható.

Harmadlagosan vettem figyelembe a tanuló lakcímét. A CKÖ szerint „cigány utcák”: Bem, Arany, Hegyalja, Sövény. (Sok cigány ember lakik a Klapka utcában is.)

Negyedleges súlyozási szempontom a hátrányos helyzet volt, de ugyanilyen súlyt kapott a keresztnév is. Az előbbi a hazai cigányság jellemző szociális viszonyai, utóbbi a sajátos cigány névadási szokások miatt.

---

¹⁴A hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű tanuló fogalmát a Kotv. 121. § (1) bekezdés 14. pontja értelmezi.

A súlyozott komplex szempontrendszer alkalmazása önmagában is megbízhatóan mutatja a cigány tanulók tényleges számát és arányát, de ezen túl figyelembe vettem a helyszíni vizsgálat során a munkatársak bőrszínre, megjelenésre alapozott feltételezését is.

osztály	létszám	sni	hh/hhh	cigány tanulók száma	
				percepció alapján ¹⁵	súlyozott szempontok + percepció
1.a	16	3	5/4	6-7	7=44%
1.b-4.b	8+4	7+0	1/7+0/3	10-12	12=100%
2. a	18	0	5/2	0	1=6%
2.b	9	4	2/6	6	9=100%
3.a	19	1	8/1	1-3	3=16%
3.b	11	4	2/7	7-10	11=100%
4.a	19	2	6/5	1-3	5=26%
5.a	15	0	3/8	5-7	5=33%
5.b	13	6	3/10	10-12	13=100%
6.a	18	2	5/5	4-5	6=33%
6.b-7.b	6+9	5+3	2/3+0/9	15	15=94%
7.a	16	1	5/5	3-6	6=38%
8.a	14	1	1/3	3	3=21%
5-6-7-8 c	4+2+2+2	4+2+2+2	0/3+1/1+0/2+1/1	9-10	9=90%

A táblázat elemzése alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a párhuzamos osztályok között a cigány gyerekek számaránya vonatkozásában nemcsak szignifikáns különbség mutatható ki, hanem az 1.b-4.b, a 2.b, a 3.b, az 5. b, a 6.b-7.b, illetve az 5.-6.-7.-8. c osztályok kifejezetten „cigány osztályok” is lettek.

Az iskola tanulóinak közel 48%-a cigány származású, akik zömét, 69 gyermeket, vagyis az összes cigány tanuló kétharmadát a b) osztályokba koncentrálták annak érdekében, hogy az a) osztályokban a számarányuk jelentősen alacsonyabb lehessen. (Átlagosan 23 %.)

A jogellenes, etnikai származáson alapuló elkülönítés szándékos volta azért egyértelmű, mert e rendszer semmiképpen sem magyarázható a véletlenszerűséggel.

A véletlenszerűséget érdemben cáfolja, hogy

1. az a) és b) osztályok eltérő létszámúak: az a) osztályokba jóval több tanuló jár, mint a b) osztályokba, amelyek kifejezetten kis létszámúaknak számítanak, (e fogalmat az intézmény pedagógiai programja használja is),
2. az igazgató maga is jelezte az osztályterem munkatársaimmal közös megtekintése során, hogy a b) osztályokban nagyrészt hátrányos helyzetű, roma gyermekek tanulnak,
3. az a) és b) osztályok között – az igazgató elmondása szerint – tanítási módszertan és a tananyag szempontjából is van különbség, hiszen a b) osztályokban nagyobb hangsúlyt fektetnek a kötelező tantárgyi minimumra és kevesebbet a plusz tananyagra,

¹⁵ Értelmszerűen csak a jelenlévőkre terjedhet ki, a hiányzókra nem.

míg az a) osztályok (ilyformán már első osztálytól) tehetséggondozó feladatot is ellátnak.

A szociálisan hátrányos helyzet, illetve a btmn státusz alapján való (elkülönített) osztályba sorolás sem hozható fel az etnikai származás szerinti szegregáció tényének megállapításával szembeni érvként, mert

1. az osztályba sorolásért felelős igazgató a pedagógiai program e szabályára nem is hivatkozott, vizsgálatom során kizárólag a beiratkozási sorrend alapján kialakuló véletlenszerűséget említette,
2. ugyan tény, hogy a b) osztályokban a halmozottan hátrányos helyzetű, illetve btmn minősítésű gyermekek osztálylétszámhoz viszonyított számaránya jelentősen magasabb, mint az a) osztályokban, de az a) osztályokban is vannak btmn minősítésű, illetve hátrányos helyzetű gyermekek, így az ilyen szempontú – elvben „származásra tekintet nélküli” – osztályba sorolásra hivatkozás sem volna elfogadható,
3. a szociálisan hátrányos helyzetű, illetve a btmn státuszú gyermekek elkülönítésének nincsenek szakmai (pedagógiai, pszichológiai) indokai, így – ha ez lett volna is az elkülönítés alapja – sértené a gyermek mindenek felett álló érdekét¹⁶,
4. a megvizsgált nevelési tanácsadó, illetve szakértői és rehabilitációs bizottság által kiállított szakvélemények az elsős gyermekek vonatkozásában egyébként is csak fejlesztési (pl. diszlexia prevenció) feladatokat határoznak meg, a szegregált nevelésük szükségességére utalást nem tesznek.

A gyógypedagógiai [5.-6.-7.-8. c)] osztályba sorolást is aggályosnak tartom a szakértői vélemények alapján. A szakértői és a rehabilitációs bizottság az érintett 10-ből 4 gyermek esetében ugyanis integrált nevelést javasolt, miközben ők is az elkülönített gyógypedagógiai összevont osztályban tanulnak. Az igazgató, illetve a helyettese elmondták, hogy megítélésük szerint ezek a szakvélemények csak javaslatok, nem kötelező érvényű dokumentumok. Meggyőződésük, hogy ezeknek a gyermekeknek a gyógypedagógiai nevelés hatékonyabb segítséget jelent, mintha integráltan, fejlesztő foglalkozásokat kapva, normál osztályban tanulnának.

Ez a megközelítés téves, hiszen a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény (Kotv.) az sni gyermekkel kapcsolatos igazgatói (és szülői) döntések érdemi-tartalmi meghatározójaként fogalmazza meg a nevelési tanácsadó, illetve a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleményét¹⁷, vagyis az ebben megfogalmazott javaslatokat figyelembe kell venni.

A fizikai-térbeli elkülönítésről

Ez a problémakör három aspektusban vetődött fel. Az egyik panasz szerint, egyrészt a cigány gyermekek már szeptemberben, a tanévnyitó ünnepségen külön voltak választva a nem

¹⁶ Kotv. 4. § (7) A közoktatás szervezésében, irányításában, működtetésében, feladatainak végrehajtásában közreműködők döntéseik, intézkedéseik meghozatalakor a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe. A közoktatásban a gyermek mindenek felett álló érdeke különösen, hogy

a) az e törvényben meghatározott szolgáltatásokat megfelelő színvonalon biztosítsák részére oly módon, hogy annak igénybevétele ne jelentsen számára aránytalan terhet,

b) az e törvényben meghatározottak szerint minden segítséget megkapjon képessége, tehetsége kibontakoztatásához, személyisége fejlesztéséhez, ismeretei folyamatos korszerűsítéséhez,

c) ügyeiben méltányosan, humánusan, valamennyi tényező figyelembevételével, a többi gyermek, tanuló érdekeinek mérlegelésével, a rendelkezésre álló lehetőségek közül számára legkedvezőbbet választva döntsének.

¹⁷ Kotv. 6. § (4) bekezdés, 30. § (2)-(3), (9) bekezdés, 70. § (7) bekezdés, 121. § (1) bekezdés 28. pont

cigányoktól, másrészt az iskola alsó szintjén a cigány, a felső szintjén a nem cigány osztályok tanulnak, harmadrészt a cigány tanulók csak egy rosszabb állapotú WC-t használhatnak a földszinten.

A **tanévnyitó ünnepséggel kapcsolatban** a panaszos egy videofilmet bocsátott a rendelkezésemre. Ebből annyi derül ki, hogy vannak műsort adó nem roma, illetve abban részt nem vevő roma gyermekek.

Az igazgató elmondása szerint a roma gyermekek az évnyitón nem szerepeltek, ezért nem kaptak lufit sem. Ennek háttérében – álláspontja szerint – mindössze annyi volt, hogy azok szerepelhettek a tanévnyitón, akik augusztusban az óvodában megtalálhatóak voltak. Ekkor csak nem cigány gyermekek voltak az óvodában, a helyzet tehát véletlenszerűen alakult így. Egyébként, minden iskolai ünnepségen igazolhatóan nagy számban szerepelnek az iskola cigány tanulói is. Az igazgató külön is kiemelte, hogy a március 15-ei iskolai ünnepség, amit „*Nemzeti Ünnepről a Kossuth szobornál tartottunk, a községben uralkodó feszült közhangulat enyhítése, a magyar-roma megbékélés jegyében tartottuk. Fotókkal igazolhatóan mintegy jelképszerűen a szereplő gyerekek fele roma volt. Éppen az iskolai arányoknak megfelelően.*”

Mivel nem ismerem az óvoda 2010. augusztusi körülményeit, illetve az iskola igazgatójának az érvelése elfogadhatónak is látszik: megkülönböztetés ebben a vonatkozásban nem állapítható meg.

A **térbeli elkülönítés** kapcsán fontos tudni, hogy iskola háromszintű: tetőtér, 1. emelet, földszint. Az alábbi adatokat kollegáim a helyszíni vizsgálat során rögzítették az igazgató által mondottakra figyelemmel, az osztálytermek végiglátogatása alapján.

A tetőtérben található osztályok: 1.a, 2.a, 3.a, 4.a,

Első emelet: 5.a, 6. a, 7.a, 8.a, 2.b

A földszinten található osztályok: 1.b-4.b, 3.b, 6.b-7.b, 5-6-7-8 c

A jól látható elkülönítést az igazgató azzal magyarázta, hogy a földszinten tanuló gyermekeknek több mozgásra van szükségük, így akár óra közben is kimehetnek szaladgálni az udvarra, illetve a szegregáció cáfolataként adta elő, hogy a napközi, ahová alig járnak roma gyerekek, szintén a földszinten található.

Az igazgató első érve korlátozottan, a második egyáltalán nem vehető figyelembe a sajátos tanterem-kijelölés magyarázataként. A napközis foglalkozások ugyanis délutánra esnek, amikor már az iskola, így a földszinti „cigány osztályok” is kiürülnek.

A bemutatott helyzet arra enged következtetni, hogy a „cigány osztályokat” térben is egymáshoz közel, a többitől távol, tudatosan helyezték el. Az egyetlen kivételt ez alól a 2. b osztály jelenti, amely azonban parányi kis teremben van elhelyezve, s az osztály létszáma mindössze hat fő.

Felmerült az a probléma is, hogy **a romák csak egy rosszabb állapotú WC-t használhatnak** a földszinten.

Az igazgató elmondása szerint a földszinten két éve volt felújítva a vizesblokk, mára azonban újra tönkrement a mosdóhelyiség. Minden évben van tisztasági festés, és ekkor rendbe is teszik a WC-k többségét. Nincs elkülönítés, ha rossz a WC, akkor a roma gyermekek is

felmennek az első emeletre, s az udvarról besiető gyermekek pedig gyakran használják a földszinti mellékhelyiséget.

A rendelkezésemre álló adatok alapján a WC-re vonatkozó panaszt érdemben cáfoltnak tekintem.

A napköziről

A napközibe alig járnak roma gyermekek, állították a roma szülők. Ez igaz, mondta az igazgató, de erről sem az iskola tehet, hiszen sok évvel ezelőtti képviselő-testületi határozaton alapul, hogy ki lehet napközis. Elsődlegesen azok járhatnak napközibe, akiknek mindkét szülője dolgozik. A hivatkozott 89/1996. (X.17.) KT. határozat szerint „*a napközis ellátást az a tanuló veheti igénybe, akinek az édesanyja munkaviszonyban áll.*”

Ez a szabály a gyakorlatban közvetett hátrányos megkülönböztetés alapja lehet, hiszen sokszorosan igazolt szociológiai tény, hogy a cigány családok körében jóval magasabb a munkanélküliség, mint a nem cigányokéban, s ezen belül különösen nagy az eltérés a női munkavállalók foglalkoztatása között. Az is látható, hogy önkormányzat döntésénél is szigorúbb feltételeket érvényesít az iskola.

A hátrányos helyzetű gyermekek napközibe való felvétele pedagógiaileg akkor is indokolható, amit jogszabályok¹⁸ előnyben részesítéssel is támogatnak, ha édesanyjuk nem dolgozik.

5.3. Az iskola igazgatójának a roma tanulókkal szembeni magatartásáról

A helyszíni vizsgálat első napján több iskoláskorú cigány gyermek személyes élményként adta elő, hogy az iskola igazgatója megalázó módon beszél vele, „cigányozik”, s volt rá példa, hogy rendkívül durván meg is verte.

Az iskola igazgatójától megtudtuk, hogy az intézmény általános fegyelmi helyzete nem számít kirívónak. A 2010/2011. tanévben nem indult fegyelmi eljárás az iskolában, maximum igazgatói vagy osztályfőnöki figyelmeztetéseket osztottak ki. Tanulók közötti, súlyosnak számító tettelegességre egy esetben került sor.

Az igazgató állítása szerint ő tényleg szigorú, keménykezű ember, de minden gyermekkel egyaránt. Nem tesz különbséget a romák és nem romák között, és soha nem lépi túl a határokat. Két olyan konkrét esetet is elmondott, amikor testi épséget védve rántott hátra egy-egy figyelmetlen gyermeket, amit aztán az érintett bántalmazásként élhetett meg. Elmondta azt is, hogy szülői feljelentés alapján egy esetben rendőrségi eljárás indult ellene, amit végül is megszüntettek, ennek ellenére nagyon megviselték a történetek.

---

¹⁸ Kotv. 71. § (5) bekezdése előírja: „Nem tagadható meg az első-negyedik évfolyamra járó tanuló napközis foglalkozásra, iskolaotthonos osztályba való felvétele, ha eredményes felkészülése azt szükségessé teszi.”

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 41. § (2) szerint pedig „a gyermekek napközbeni ellátását különösen az olyan gyermek számára kell biztosítani, akinek fejlődése érdekében állandó napközbeni ellátásra van szüksége, [...] akivel együtt a családban három vagy több gyermeket nevelnek, kivéve azt, akire nézve eltartója gyermekgondozási díjban részesül, akinek a szülője, gondozója szociális helyzete miatt az ellátásról nem tud gondoskodni.”

Az igazgató utóbb egy külön levélben hangsúlyozta: „*visszautasítok minden olyan panaszt, amely fajgyűlöletről, rasszizmusról, a roma származású gyerekek szóbeli vagy tettleges bántalmazásáról szól.*”

Mivel a bántalmazást sérelmező panaszok vagy túlzottan általánosak voltak, vagy olyan konkrét körülményeket tartalmaztak, amelyeket objektív eszközökkel, iratokkal, érdektelen tanúkkal nem lehetett megvizsgálni, a bepanaszolt pedig az állításokat tagadta, *az iskola igazgatójával szemben felhozott panaszok nem bizonyíthatóak.*

5.4. Kitekintés

Az iskola cigány tanulók jogellenes elkülönítésével kapcsolatos felelősségét nem menti, de mindenképpen árnyalja, hogy az iskola nevelőtestülete igen nehéz körülmények között dolgozik. A beiskolázási körzetéhez tartozó tanulók többsége hátrányos, illetve halmozottan hátrányos helyzetűnek számít, miközben sokszorosan bizonyított oktatásszociológiai tény, hogy a gyerekek iskolai előmenetelét nem a képességek és az ambíciók, hanem a szülők társadalmi státusza határozza meg elsősorban. A család hátrányos társadalmi helyzete és a gyermek tanulási problémáinak várható gyakorisága közötti szoros összefüggés világszerte megfigyelhető jelenség. A hátrányos helyzetű tanulók iskolai teljesítményét általában jelentős lemaradás jellemzi. Elemi alapkészségeik fejlettsége már a kezdetektől számottevően elmarad a jobb körülmények között nevelkedő kortársaikéihoz képest¹⁹. A hátrányos helyzetű gyerekek fejlődését gátolja az is, hogy iskolai tanulási motivációjuk általában társaikénál alacsonyabb²⁰.

Ugyanakkor, ha az alapkészségekben és tanulási motivációban megmutatkozó hátrányra egy iskola pedagógiai rendszert épít, akkor vét a pedagógusszakmai tisztesség és a humánium feltétlen erkölcsi elvárásával szemben. Egy ilyen rendszer kiépítése mögött ugyanis – részben és általában – a „szocializálatlan” családokra és a „rossz gyerekanyagra” hivatkozó felelősségelhárítás áll, működtetése pedig elkerülhetetlenül hátrányos helyzetbe hozza a szegény, illetve iskolázatlan (köztük jelentős arányban roma származású) szülők gyermekeit.

A korai, lehetőség szerint már hároméves korról kezdődő óvodai szocializációval, készségfejlesztéssel, igenis csökkenthető a hátrányos helyzetből adódó elmaradás, s megteremthetőek a sikeres iskolakezdés minimumfeltételei, az iskola pedig, ha valóban minőségi pedagógiai szolgáltatásokat nyújt, akár teljesen ki is egyenlítheti a hozott hátrányt.

A hátrányos helyzetű tanulók iskolai integrációja, a szülők iskolaválasztási szabadságára tekintettel, szinte lehetetlennek látszik olyan társadalmi környezetben, amelyik a szegény és/vagy cigány tanulóban a magasabb társadalmi státusszal rendelkező családok gyermekei fejlődésének akadályát látja. A Néksei Demeter Általános Iskola kétségtelenül ilyen helyzetben van. Tanulóinak közel fele cigány. Nyilvánvaló, hogy a nem cigány szülők erős szegregációs nyomására reagálva hozta létre és működteti az intézmény a jelenlegi oktatási szerkezetet.

¹⁹Józsa Krisztián: Az első osztályos tanulók elemi alapkészségeinek fejlettsége – Egy longitudinális kutatás első mérési pontja. *Iskolakultúra*, 11. sz. 3–16.

²⁰Fejes József Balázs–Józsa Krisztián: A tanulási motiváció jellegzetességei hátrányos helyzetű tanulók körében. *Magyar Pedagógia*, 2. sz. 185–205.

Ez az intézményi „reakció” azonban jogellenes. Jogellenes volna akkor is, ha a cigány származás szerinti szegregáció hátrányt senkinek sem okozna.

Itt kell elmondanom, mert a teljes képhez hozzátartozik, hogy az igazgató nemcsak tagadja a szegregáció tényét, hanem – az intézmény működésének egészére nézvést is – kifejezetten esélyteremtésről beszél.²¹ Emiatt hívom fel a figyelmet arra, hogy a cigány tanulók magas (és feltehetőleg növekvő) számaránya miatt még a szegregáció fenntartása ellenére sem lehet a gyöngyöspatai középosztály gyermekeit hosszabb távon „megtartani”, vagyis mindenképpen szükség van az iskola eredményességének, a nevelés-oktatás színvonalának a további emelésére. Pedagógiai és módszertani megújulással, személyközpontú pedagógiák, heterogenitást kezelő, kooperációs technikákra épülő tudás megszerzésével, illetve ezek ellenőrzött-mért, számon kért alkalmazásával mindez úgy is biztosítható, hogy a cigány gyerekeket integrált osztályokban tanítták.

A pedagógiai szakirodalom²² elemzése alapján kimondható, hogy az általános iskolák esetén a tanulók tanulási és szociális igényeinek a heterogén összetételű csoportok felelnek meg a leginkább. A heterogén csoport nem jelenti azt, hogy az osztály tagjai együtt vannak minden tanórán és egyéb iskolai foglalkozáson. A tanórai differenciálás különböző módjai mellett, másodlagosan és ideiglenesen alkalmi csoportok alakulhatnak a lassan tanulók, a korrekcióra szorulóknak segítésére, a tehetségesek fejlesztésére.

6. A lakhatási szegregáció speciális problémája: változtatási tilalom

Munkatársaim a helyszíni vizsgálata során egy nem közvetlenül a márciusi eseményekhez kapcsolódó problémával is találkoztak, amely azonban a településen élő roma lakosok helyzete szempontjából jelentős, és mielőbbi rendezést igényel.

Több roma lakos számolt be arról: lakhatási helyzetüket nemcsak az nehezíti, hogy nem tudnak elegendő pénzt fordítani a házaik felújítására, hanem az is, hogy a renoválásra vagy újabb épületek emelésére lehetőségük sem lenne. Tudomásuk szerint ugyanis Gyöngyöspata egyes részein évek óta tilos a házakat átalakítani, bővíteni, azokat fejleszteni. A polgármesterrel folytatott megbeszélés során kollégáim megtudták, hogy a képviselő-testület 2007-ben valóban változtatási tilalmat rendelt el a község néhány utcájában. Az intézkedés oka a szociálpolitikai kedvezmény „elherdálásának” megakadályozása volt. Szerintük több vállalkozó is szerette volna kihasználni a rászorulókat, és a támogatásból gyenge minőségű házakat, illetve társasházakat kívántak építeni a romák által lakott területen. Elismerték ugyanakkor, hogy bár a tilalom elriasztotta az ügyeskedőket, de egyben minden fejlesztésnek is gátat szabott az adott utcákban. Elhangzott az is, hogy a támogatási forma megszűnése után azért nem törölték el a kérdéses rendelkezést, mert azzal kapcsolatban nem érkezett panasz az önkormányzathoz. A tájékoztatás szerint a településen többségében romák igényelték ezt az állami segítséget, vagyis a rendelkezés egyértelműen nagyrészt a romákat érintette. Helyi

²¹ Levelében így fogalmaz: „Semmiféle hátrányos megkülönböztetés nincs az iskola falain belül a roma tanulók irányában. Az iskola intézkedései, munkaszervezése minden esetben az esélyteremtésről szólnak. S ezek az intézkedések bizonyítottan meghozzák a hozzájuk fűzött reményeket, hiszen soha annyi tanulónk nem vett részt a középfokú oktatásban, mint jelenleg, továbbá soha annyi roma tanuló nem került szakma közelébe a jelentős lemorzsolódás ellenére sem, mint manapság.”

²² Jó összefoglaló munkának tartom Tóth László: *Csoportfolyamatok az osztályban* című dolgozatát. In: Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből, szerk.: Balogh László és Tóth László, Budapest, Neumann Kht., 2005. http://vmek.oszk.hu/04600/04669/html/balogh_pedpszich0018/balogh_pedpszich0018.html

lakosok feltételezték azt is, hogy az önkormányzat nem csupán a szocpolos házak építését, de a romák „belsőbb utcákba” költözését is szerette volna megelőzni ezzel a rendelkezéssel. Ennek tudható be, hogy a főként romák lakta utcák (Bem, Sövény, Klapka, Kettőspatak) mellett három, vegyes nemzetiségű utca ingatlanjai is a tiltólistán szerepelnek (Bajcsy-Zsilinszky, Arany János és Virág utca).

Tekintettel arra, hogy kollégáim előzetes tájékozódása alapján a tilalom feltehetően nagyrészt a roma lakosokat érintette, indokoltnak tartottam részletesen megvizsgálni a hivatkozott építésügyi szabályozás jogszerűségét.

Gyöngyöspata község helyi építési szabályzatról szóló 7/2003. (VI. 26.) rendeletének²³ (a továbbiakban: HÉSZ) 16. §-a rendelkezik többek között a jelenleg hatályos településrendezési tilalmakról. A 16. § (3) bekezdésének a) pontja 4 ingatlan esetében deklarálja, b) pontja 37 telek esetében rendeli el az építési tilalmat. A c) pont építési és átalakítási tilalmat rendel el további 2 ingatlanra, és elrendeli elővásárlási jog bejegyzését is. A 16. § (10) bekezdése változtatási tilalmat rendel el 162 ingatlan esetében. Ezek a település következő közterületei mellett fekszenek: Kettespatak út, Bajcsy-Zsilinszky út, Bem út, Sövény út, Klapka út, Arany János út, Virág út. A rendeletben megjelölt helyrajzi számokat összevetve megállapítható, hogy a 43 építési tilalom alá eső ingatlan közül 23 változtatási tilalom alatt is áll. A kettős tilalom kizárólag a Bem és a Sövény úton lévő ingatlanokat érinti.

A fentiek alapján a szabályozással kapcsolatban a következő megállapításokat teszem.

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv.) szerint változtatási tilalom elrendelésének speciális szabályai vannak. A törvény 21. § szerint változtatási tilalmat a helyi építési szabályzat, illetőleg a szabályozási terv készítésére vonatkozó írásos megállapodás megléte esetén a helyi építési szabályzat, illetőleg a szabályozási terv készítésének időszakára azok hatálybalépéséig, de legfeljebb három évig az érintett területre a települési önkormányzat rendelettel írhat elő. Az Étv. szerint tehát változtatási tilalmat előírni csak a törvényben megengedett célhoz kötötten, a cél elérése érdekében szabad, vagyis minden más, attól eltérő céllal megalkotott önkormányzati rendelet jogellenes. Az adott esetben – a részünkre adott tájékoztatás alapján – a korlátozást nem a HÉSZ vagy a szabályozási terv jövőbeni megalkotása vagy koncepcionális megváltoztatása indokolta, hanem a visszaélések elkövetésének megelőzése. Erre azonban nem az építésügyi szabályokat, hanem más jogi eszközöket kellett volna felhasználni. A tilalom tehát ténylegesen elérte célját, ám alkalmazása csak a rendeletalkotó, nem pedig a törvényhozó szándéknak felelt meg.

Mivel a képviselő-testület az Étv.-ből eredő jogalkotói hatalmát nem az Étv.-ben megfogalmazott településrendezési célok megvalósítására, hanem egy elvont társadalmi cél elérésére használta fel, ezért a tilalom elrendelése jogellenes volt. A szabályozás megalkotása egyben kimeríti az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe foglalt jogállamiság-fogalom részét képező a jogalkotói hatalommal való visszaélésnek – a 31/1998. (VI. 25.) AB határozatban kifejtett – tilalmát is.

²³ Gyöngyöspata Községi Önkormányzat 5/2004. (II.23.), 7/2006. (V.15.), 8/2006. (V.29.), 2/2007. (I.29.) és a 7/2007. (V.29.) és a 8/2008. (XI.03.) rendeletekkel módosított 7/2003. (V.26.) rendelet a helyi építési szabályzatról

Tekintettel arra, hogy a változtatási tilalom alá eső területen – az Étv.-ben szabályozott néhány eset kivételével – telket alakítani, új építményt létesíteni, meglévő építményt átalakítani, bővíteni, továbbá elbontani, illetőleg más, építésügyi hatósági engedélyhez nem kötött értéknövelő változtatást végrehajtani nem szabad, az önkormányzat tulajdonképpen a tilalom alá eső ingatlanok tulajdonosainak jogait korlátozza.

Az Alkotmánybíróság 97/B/2003. AB határozata alapján az építéshez való jog nem alkotmányos alapjog, azonban – mint a tulajdonosi jogok körébe tartozó sajátos jog – meghatározott esetekben a tulajdonhoz való alapjogon keresztül alkotmányos, védelemben részesül. Az építési jog szorosan kapcsolódik az ingatlan tulajdonos ingatlanon fennálló használati, illetve az ingatlan fölötti rendelkezési jogához. Az építési jogot korlátozó (tilalmakat felállító) jogszabályi rendelkezések egyben a használat és a rendelkezés polgári jogi tulajdonosi részjogosítványainak a gyakorlását is korlátozhatják és ebből következően a tulajdonhoz való alapjog korlátozására vezethetnek.” (ABH 2006, 1976, 1984.)²⁴

Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata értelmében alapvető jog korlátozására csak abban az esetben van lehetőség alkotmányos határok között, ha a korlátozás elkerülhetetlen, azaz más alkotmányos alapjog, valamint alkotmányos érték vagy cél védelme vagy érvényesülése, illetve az Alkotmányból következő feladat megvalósítása más módon nem biztosítható, továbbá, ha az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya arányban áll egymással. A tulajdonjog korlátozásának alapja kizárólag a „közérdek miatt fennálló szükségesség” lehet. Az Alkotmánybíróság szerint ennek bizonyítása „a normaalkotó, jelen esetben a képviselő-testület felelőssége”.²⁵

A képviselő-testület tagjai állításuk szerint nem voltak tisztában a tilalom jogellenességével, ám a jóhiszeműség esetén is terhelte volna őket egy speciális kötelezettség. Amint arra az Étv. 20. § (1) bekezdés a) pontja utal, és azt a 21. § is megerősít, a változtatási tilalom – ha az azt elrendelő önkormányzati rendelet rövidebb időről nem rendelkezik – három év eltelte után külön rendelkezés nélkül megszűnik. Az elemzett változtatási tilalmakat a HÉSZ-be 2007. május 29-én iktatta be a képviselő-testület, vagyis a szabályozás három év múlva, 2010. május 29-én egyébként is érvényét veszítette. A képviselő-testület jóhiszeműsége esetén is eleget kellett volna tennie törvényi kötelezettségeinek, a változtatási tilalmat ki kellett volna emelnie a rendeletből.

Az intézkedés az építésügyi jogszabályok figyelmen kívül hagyása mellett az egyenlő bánásmód követelményének megsértésének kérdését is felveti. Ahogy arra már utaltam, a polgármester és kollégái a jogellenes támogatások felhasználásával indokolták a tilalom bevezetését. Ez azonban egyértelműen egy meghatározott csoportot érintett, a szociálpolitikai támogatást igénybe vevő embereket zárta ki a területen való építkezésből. A lakók továbbá feltételezték, hogy az intézkedés a romák faluközpontba költözését is megakadályozta.

Az Ebktv. 8. §-a szerint közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt védett tulajdonsága miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne. Tény, hogy a helyi lakosoknak a falu többi utcájában lehetőségük lett volna építkezni, de ehhez új – feltehetően drágább – telket kellett volna venniük a már meglévő, de tilalom alatt

²⁴ 50/2007. (VII. 10.) AB határozat

²⁵ 50/2007. (VII. 10.) AB határozat

álló mellé, és el kellett volna hagyniuk eddigi lakókörnyezetüket is. Egyértelmű, hogy az intézkedés az érintett háztulajdonosokat törvényi felhatalmazás vagy alapos indok nélkül korlátozta tulajdonjogukhoz társuló jogaik egy részének gyakorlását, így hátrányos helyzetbe hozta őket a falu többi lakosához képest.

Az intézkedés áttételesen a roma csoportot érintette hátrányosan, így a lakóhely miatt elszenvedett hátrányos megkülönböztetés mellett az ügy más szempontú minősítése is indokolt. Az Ebktv. szerint a közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely a 8. §-ban meghatározott tulajdonságokkal rendelkező egyes személyeket vagy csoportokat lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben lévő személy vagy csoport volt, van vagy lenne megvalósítja a közvetett hátrányos megkülönböztetést. (9. §) A HÉSZ idézett rendelkezése látszólag „csak” a lakóhely szerint tesz különbséget a lakók között, és nem romákat is érint. *Valójában azonban szinte kizárólag a helyi cigányság lakhatási helyzetét nehezíti el, így a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozás miatti közvetett hátrányos megkülönböztetést is megvalósítja. Egyes roma tulajdonosok tehát az önkormányzat intézkedése miatt jóval hátrányosabb helyzetben vannak, ha lakhatási körülményeiken változtatni akarnak, hiszen nem építkezhetnek telkükön és a meglévő lakóépületeiket sem bővíthetik.*

7. Összegzés, javaslatok

A jelentés készítése során értesültem arról, – ahogyan ez előre látható is volt – az SZJPE tagjai Hajdúhadházára is bevonultak a gyöngyöspataihoz hasonló módon és retorikával. Láthatóan tehát igaza volt azoknak, akik úgy gondolták, hogy egy folyamat kezdetén vagyunk, amelyet csak határozott, összehangolt állami fellépéssel lehet megállítani.

E jelentésben a gyöngyöspatai események részletes bemutatásával és elemzésével egyrészt a helyi lakosok érdekében kívántam segíteni abban, hogy a konfliktusokkal és feszültségekkel terhelt, „kettészakadt” település békéje mielőbb helyreálljon. Ehhez kapcsolódóan a „rendszerszintű” változás érdekében fontosnak tartom, hogy a településen feltárt lakhatási és oktatási szegregáció kezelését is. Emellett szükséges volt feltérképezni: az egyes területeken mit kell tenniük az érintett jogalkotó és jogalkalmazó szerveknek és hatóságoknak azért, hogy következetesen és véglegesen elejét vegyék e „politikai terrorizmusnak”.

Az alábbiakban a javaslataimat e céloktól vezérelve, témakörönként csoportosítva fogalmazom meg.

7. 1. A gyöngyöspatai konfliktusok és feszültségek csökkentése érdekében tett javaslatok

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 17/2010. (VIII. 31.) KIM utasítás 1.6. alfejezet 32. § c) pontjára hivatkozva

felkérem

a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárát:

1. Szervezzen meg – annak anyagi feltételeit is biztosítva – egy olyan programot, amely lehetővé teszi egy gyors reagálású, gyakorlati szakemberekből álló „akciócsoport” működtetését, amely képes arra, hogy helyi – etnikai színezetű, vagy ekként feltüntetett – konfliktusok, feszültségek, traumák esetén a helyszínen azonnali segítséget nyújtson. Az adott helyi szükségleteknek, igényeknek megfelelően az akciócsoportban javasoljuk pszichológusok, mentálhigiénés szakemberek, konfliktuskezelésben, mediációban jártas szakemberek, szociális munkások részvételét. Az akciócsoport a tevékenységét minden esetben a helyi szükségletekhez igazodva, a helyi szervekkel, köztük a helyi cigány közösség képviselőivel is egyeztetve végzi. Az akciócsoport az egyes településeken folytatott tevékenységéről a személyes adatok tiszteletben tartásával nyilvános jelentést készít.

2. Az első pontban megjelölt program keretében létrejövő akciócsoport a lehető legrövidebb időn belül vegye fel a kapcsolatot Gyöngyöspata Község képviselő-testületével, valamint a települési cigány kisebbségi önkormányzattal, és működjön velük együtt Gyöngyöspatán folytatandó tevékenységének előkészítésben. Ezt követően nyújtson segítséget – a roma és a nem roma lakosoknak egyaránt – a feszültségek, konfliktusok kezelésében, a szorongások és traumák feloldásában.

7.2. Rendőrséggel és az igazságszolgáltatással kapcsolatos javaslatok

Az Obtv. 25. §-a alapján azzal a

javaslattal

fordulok a belügyminiszterhez:

1. Kezdeményezze az Sztv. 152/B. § (2) bekezdés b) pontjának olyan tartalmú módosítását, mely szerint feloszlattott társadalmi szervezet tevékenységében való részvételt valósít meg, aki közterületen jogszabály, vagy jogerős hatósági döntés alapján betiltott, feloszlattott szervezet egyenruháját (formaruháját) vagy ahhoz hasonló egyenruhát (formaruhát) visel.

2. Kezdeményezze az Sztv. olyan tartalmú módosítását, melynek alapján egy új közrend elleni tényállást valósít meg, aki közterületen, adott társadalmi csoporttal szemben, annak valós vagy vélt tulajdonsága miatt olyan magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy a csoporttal szemben ellenséges, kirekesztő, megalázó, megszegényítő vagy támadó környezet alakuljon ki.

3. Kezdeményezze a Ptv. módosítását, hogy az határozza meg a polgárőr tevékenység folytatásának további feltételeit a jelentésben ismertetett szempontok alapján.

4. Kezdeményezze a Ptv. módosítását annak érdekében, hogy a polgárőr szervezet csak akkor végezhesen bűnmegelőzési feladatot, ha az adott település önkormányzatával és a helyi rendőrséggel érvényes együttműködési megállapodást köt.

Az Obtv. 25. §-a alapján azzal a

javaslattal

fordulok a közigazgatási és igazságügyi miniszterhez, hogy kezdeményezze az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény olyan módosítását, amely értelmében a bíróságok gyorsított eljárásban döntsenek az egyesületek törvénytörő tevékenységének felfüggesztéséről szóló indítványokról.

Az Obtv. 20. §-a alapján

ajánlással

fordulok az országos rendőrfőkapitányhoz:

1. Akadályozza meg a jelentésben meghatározott eljárások és szankcionálási eszközök felhasználásával, hogy a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület és ahhoz hasonló módon működő más szervezetek folytathassák az egyes településeken megkezdett másokban riadalmat, megbotránkozást, félelmet keltő tevékenységüket.
2. Vizsgálja meg, hogy 2011. március 1-je és március 17-e között megvalósult-e Gyöngyöspatán a feloszlott társadalmi szervezet tevékenységében való részvétel szabálysértési tényállása.
3. A vizsgálati jelentésben foglaltakra és a civil szervezetek által nyilvánosságra hozott jelentésekre figyelemmel tekintse át és értékelje a gyöngyöspatai események jogi minősítését, az ilyen jellegű megmozdulások rendészeti kezelésének általánosítható tapasztalatait, ezzel kapcsolatos álláspontját hozza nyilvánosságra.
4. Adjon utasítást egy olyan bűnmegelőzési „protokoll” kidolgozására, amely a parancsnoki állomány számára mintául szolgálhat az etnikai jellegű konfliktusok kialakulásának megelőzésére, megszakítására, a megsértett rend helyreállítására.
5. A „gárdajelenséggel” összefüggő rendőri és civil oldalról felhalmozódott tapasztalatokat vitassa meg egy olyan nyilvános konferencián, ahol az érintett rendőri vezetők mellett meghívást kapnak a rendészettudomány hazai elismert képviselői, valamint a jogvédő szervezetek képviselői is.

Az Obtv. 20. §-a alapján

ajánlással

fordulok a legfőbb ügyészhez, hogy vizsgálja meg, a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület, illetve a hozzá csatlakozott más szervezetek (Betyársereg, Véderő) tagjai tanúsítottak-e olyan magatartást, amely megvalósította a közösség elleni izgatás, illetve a közösség tagja elleni erőszak büntetettét.

Az Obtv. 21. §-a alapján**kezdeményezem,**

hogy a Békés Megyei Főügyészség az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény rendelkezései alapján indítson törvényességi felügyeleti vizsgálatot a Szébb Jövőért Polgárőr Egyesülettel szemben, és kérelmezze annak bíróság általi felosztatását a tevékenység felfüggesztésének indítványozása mellett.

7. 3. Oktatásra vonatkozó javaslatok

A feltárt visszasságok megszüntetése, illetve jövőbeni elkerülése érdekében, az Obtv. 21. § (1) bekezdése alapján, az alábbi

kezdeményezéssel

fordulok a Nekcsei Demeter Általános Iskola, Tornacsarnok igazgatójához:

1. A szülők és a tanulók jogainak az érvényesítése, illetve általában a bizonyíthatóság érdekében az iskolát érintő minden szóbeli panaszról készítsen jegyzőkönyvet, ha a panaszos aláírására nincs lehetőség: készítsen feljegyzést. Ugyanígy, a panaszok kivizsgálása során tett intézkedéseit is írásban rögzítse.
2. Ha a szülők az iskolavezetéssel kapcsolatban tesznek panaszt, vagy a tanulók nyugalmát felkavaró rendkívüli esemény történik az iskolában, akkor erről írásban számoljon be az intézményfenntartónak.
3. Tegyen javaslatot a nevelőtestületnek, illetve az intézmény fenntartójának a pedagógiai program módosítására, a kis létszámú „cigány osztályok” fokozatos megszüntetésére.
4. Tegye meg a szükséges lépéseket a cigány osztályok térbeli-fizikai elkülönítésének megszüntetésére.
5. Kérje a szakértői és rehabilitációs bizottság felülvizsgálatát azon tanulókkal kapcsolatban, akiket a korábbi szakvélemény integráltan nevelhető sajátos nevelési igényű tanulónak minősített. Ha a bizottság e minősítést fenntartja, ezeket a tanulókat emelje ki a speciális tantervű osztályból.
6. Tegyen javaslatot a fenntartónak a 89/1996. (X.17.) KT. határozat módosítására annak érdekében, hogy napközi otthonos foglalkozásokra túljelentkezés esetén előnyben részesülhessenek azok is, akiknek a fejlődéséhez állandó napközbeni iskolai ellátásra volna szükségük, illetve, akik a szociális helyzetük és a családjuk nagysága miatt egyébként ellátatlanul maradnának.
7. Tegyen javaslatot a nevelőtestületnek arra, hogy soron kívül értékelje az intézményi minőségirányítási program végrehajtását. A testület tagjaként, tegyen javaslatot az intézmény pedagógiai és módszertani megújulására, alternatív, személyközpontú pedagógiák, heterogenitást kezelő, kooperációs technikákra épülő tudás megszerzését szolgáló továbbképzésekre, és (főként) a pedagógusok által megtanult

oktatásszervezési elemek hatékony érvényesítésének rendszeres (és írásban is rögzített) belső ellenőrzésére. A nevelőtestületi értékelésben megfogalmazott javaslatokat terjessze a fenntartó elé.

8. Dolgozza ki a szülőkkel való jobb együttműködés, a partnerség új stratégiáját. Ennek részeként, többek között kérje a fenntartó, a szülői szervezet, a gyermekjóléti és családsegítő szolgálat, a helyi civilszervezetek, helybeli vállalkozók és a települési cigány kisebbségi önkormányzat segítségét egy olyan pályaválasztási, motivációs célú rendezvénysorozat megszervezéséhez, amelynek során ismert és megbecsült (elsősorban gyöngyöspatai, köztük cigány származású) személyek mutathatnák be pályájukat, szakmájukat, életútjukat, munkához, tanuláshoz való viszonyukat.
9. A cigány kisebbségi önkormányzat bevonásával tegyen lépéseket a cigány szülők bizalmának visszanyerésére.

A feltárt visszasságok megszüntetése, illetve jövőbeni elkerülése érdekében, az Obtv. 20. § (1) bekezdése alapján, az alábbi

ajánlással

fordulok Gyöngyöspata Község Önkormányzata képviselő-testületéhez:

Jelentésem alapján dolgozzon ki egy egységes, szakaszokra bontott, felelősöket és pénzforrásokat is megjelölő cselekvési tervet az integrációs feladatok teljesítése érdekében. Ennek részeként:

1. Az iskolai szegregáció fokozatos megszüntetése körében vizsgálja felül önkormányzati közoktatási intézményrendszere minőségirányítási programját. Ha ebben nem szerepel, alapelveként rögzítse a gyermek mindenek felett álló érdeke és az egyenlő bánásmód megtartása feltétlen betartásának, és a jogellenes elkülönítés elkerülésének a követelményét.
2. A hátrányos/halmazottan hátrányos helyzetű gyermekek érdekében tegye meg a szükséges intézkedéseket a korai, lehetőség szerint már hároméves korról kezdődő óvodai szocializáció további kiterjesztésére, az iskolaérettségnek az óvodai nevelés során való elérésére.
3. A község cigány szegregátumaiban élő halmazottan hátrányos helyzetű tanulók családjairól készíttessen családgondozási terveket.
4. Elsődlegesen a jogellenes elkülönítés megszüntetése szempontjából vizsgálja meg az iskola pedagógiai programját és más belső szabályzatait.
5. Rendszeresen ellenőrizze az osztályok, csoportok kialakításának rendjét.
6. Támogassa az iskola pedagógiai innovációját.
7. Rendelje el az iskola szakmai ellenőrzését a nevelő-oktató munka általános színvonalának értékelése érdekében.

8. Ha a község költségvetése lehetővé teszi,
  - támogassa a napközi otthonos csoportok számának növelését, ennek biztosítson megfelelő propagandát,
  - biztosítson forrást további pedagógiai asszisztensek felvételére,
  - alapítson ösztöndíjat jól tanuló és/vagy jól sportoló hátrányos helyzetű tanulók számára,
  - támogassa a jól tanuló és/vagy jól sportoló hátrányos helyzetű tanulók nyári táboroztatását.

7. 4. A változtatási tilalommal kapcsolatos javaslat

Az Obtv. 25. §-a alapján

javaslom

Gyöngyöspata Község képviselő-testületének:

1. Szüntesse meg a jelenleg is fennálló változtatási tilalmat, amely az építésügyi és egyenlő bánásmódot érintő szabályozást is súlyosan sérti.
2. Komplex módon vizsgálja felül a helyi építési szabályzatról szóló, többször módosított 7/2003. (V.26.) rendelet rendelkezéseit, és módosítsa a pontatlan, hatálytalan vagy jogellenes részeket.

Budapest, 2011. április 19.

Dr. Kállai Ernő